

ERFARENHETER FRÅN SAMEBYAR OCH SKOGSBRUK

– Utvärdering av princip 3
i FSC-standarden för skogsbruk i Sverige

Publicerad: december 2025

**FORESTS[®]
FOR ALL
FOREVER**

INNEHÅLL

Förord	4
Sammanfattning	6
1. Inledning	8
2. Material och metoder	12
3. Urfolks rättigheter	14
4. Resultat	18
4.1 Tid och kapacitet	18
4.2 Samplanering i god anda	22
4.3 Processledning	30
4.4 Granskning	34
4.5 Landskapsperspektiv i samplaneringen	40
4.6 Identifiering av områden med hävdvunnen samisk renskötsel	46
4.7 Revision	48
4.8 Samplaneringen i förhållande till FPIC	50
5. Diskussion och förslag	54
5.1 God anda och goda exempel	54
5.2 Skogsbruksstandardens struktur och tydlighet	55
5.3 Tidsaspekten	56
5.4 Kapacitet för samplanering	57
5.5 Landskapsperspektivet	57
5.6 Processledning och granskning	60
5.7 Identifiering av områden med hävdvunnen renskötsel	62
5.8 Samplaneringen i förhållande till FPIC	62
6. Referenser	64

Författare

Sedan 2013 driver Malin von Essen sitt konsultföretag där hon arbetar som professionell facilitator (IAF Certified™ Professional Facilitator). Hon leder processer inom de gröna näringarna – skogsbruk, renskötsel, lantbruk och grön energi – och har genomfört många uppdrag i Sverige, Norge, Danmark och på Island. Hon stöttar organisationer som vill samla intressenter för konstruktiv dialog om komplexa frågor, ofta kopplade till målkonflikter vid markanvändning.

Malin von Essen

Hon är utbildad jägmästare och journalist.

FÖRORD

Drygt hälften av Sveriges produktiva skogsmark är idag certifierad enligt FSC:s standard för ansvarsfullt skogsbruk. Under 2020 trädde en ny version av denna standard i kraft, med flera betydande förändringar jämfört med den tidigare. Bland annat hade FSC:s internationella ramverk, Principer och kriterier, reviderats och anpassats, vilket i sin tur påverkade den svenska standarden.

Inför den kommande revisionen av standarden finns ett behov av att utvärdera hur den nuvarande versionen har fungerat i praktiken. Som ett led i detta arbete har FSC Sverige tagit initiativ till ett antal utvärderingar inom områden där kraven har förändrats mest.

De fem områden som särskilt granskats är:

- personalutrymmen i skogen (indikator 2.3.10),
- systematiskt arbete för jämställdhet och för att motverka diskriminering (indikator 2.2.1 och 2.2.2),
- samplaneringsprocessen mellan skogsbruk och samisk renskötsel (princip 3),
- åtgärder som bidrar till lokalsamhället (princip 4) samt
- naturvårdsavsättningar och anpassat brukande (indikator 6.5.1 och 6.5.2).

Varje utvärdering innehåller en beskrivning av hur kraven har tillämpats, viktiga erfarenheter samt förslag på förbättringar. Tillsammans utgör de ett viktigt underlag för kommande standarduppdateringar med målet att stärka FSC:s bidrag till ett socialt, miljömässigt och ekonomiskt hållbart skogsbruk.

Denna rapport är en utvärdering av princip 3 om samplaneringsprocessen mellan skogsbruk och samisk renskötsel

Standardens uppbyggnad

FSC Sveriges skogsbruksstandard har tagits fram av FSC Sveriges medlemmar och bygger på FSC:s globala principer och kriterier. Dessa principer och kriterier utgör det övergripande regelverket för ett ansvarsfullt skogsbruk och alla FSC:s skogsbruksstandarder världen över måste baseras på dessa.

FSC:s tio principer

- Princip 1: Lagefterlevnad
- Princip 2: Arbetarrättigheter och arbetsvillkor
- Princip 3: Urfolks rättigheter
- Princip 4: Relationer på samhällsnivå
- Princip 5: Utbyte av skogen
- Princip 6: Miljövärden och miljöpåverkan
- Princip 7: Planering
- Princip 8: Uppföljning och utvärdering
- Princip 9: Höga bevarandevärden
- Princip 10: Genomförande av bruksåtgärder

Standardens olika nivåer

- Principer – De tio globala huvudområdena som alla FSC-standarder följer.
- Kriterier – Internationellt fastställda krav som specificerar principerna.
- Indikatorer – Anpassade för svenska förhållanden och beskriver hur kraven ska uppfyllas. Certifikatsinnehavare måste följa indikatorerna.
- Riktlinjer – Är en utveckling av indikatorerna och ska följas av certifikatsinnehavaren. När det finns undantag från en indikator finns de i riktlinjen.
- Vägledning – Rekommendationer som hjälper till att förstå och uppfylla standardens krav.

Giltighet och utveckling

Den nuvarande standarden trädde i kraft 2020 och är den tredje versionen, den första infördes 1998 och den andra 2010.

Forest Stewardship Council® (FSC®) är en oberoende, internationell medlemsorganisation som startades för att uppmuntra till ett miljöanpassat, socialt ansvarstagande och ekonomiskt livskraftigt bruk av världens skogar.

FSC:s vision är att skogens verkliga värde erkänns och integreras fullt ut i samhällen världen över. FSC är den ledande drivkraften för ett förbättrat skogsbruk och en marknadsutveckling, som vänder trenden i världens skogar mot hållbart brukande, bevarande, och respekt för alla.

Författare: Malin von Essen
Publicerad: december 2025

Foto på framsida: Inför renrajden Jokkmokks marknad, februari 2019. Fotograf: Bablu Virinder Singh.

Denna publikation bör citeras som: von Essen, M. 2025. Erfarenheter från samebyar och skogsbruk – Utvärdering av princip 3 i FSC-standard för skogsbruk i Sverige. FSC Sverige.

SAMMANFATTNING

Den här rapporten har tagits fram på uppdrag av FSC Sverige och utgör en utvärdering av den samplaneringsprocess som infördes under princip 3 i 2020 års skogsbruksstandard. Arbetet genomfördes under februari–oktober 2025 och bygger på intervjuer med representanter för samebyar och skogsbruket, processledare, granskare och revisorer samt på dokumentstudier och material insamlat vid en workshop. Rapporten ska fungera som underlag inför kommande uppdateringar av skogsbruksstandarden.

Utvärderingen visar att samplaneringen ofta fungerar väl och bidrar till dialog, respekt och ökad förståelse mellan parterna. Samtidigt återkommer strukturella utmaningar: otydliga regelverk, olika förväntningar på processen och obalanser i resurser. Tillit, gemensam problemförståelse och förutsägbara arbetsformer framstår som avgörande förutsättningar för att samplaneringen ska fungera.

När samplaneringen inte fungerar beror det ofta på att samebyarna upplever processen som mycket tidskrävande och konkurrerande med renskötseln. I vissa fall saknas också incitament eftersom arbetsinsatsen inte upplevs motsvara resultatet. Skogsbrukets företrädare efterfrågar i sin tur större förutsägbarhet och tydligare regler för vad som gäller när samplaneringen drar ut på tiden eller stannar av.

Processledning och granskning

Processledning nyttjas ofta först när dialogen redan har låst sig och upplevs ibland mer som ett formellt steg än som ett praktiskt stöd. Granskningskommitténs granskningar pekar på återkommande brister kopplade till landskapsperspektiv, god anda och dokumentation. Ett återkommande tema i utvärderingen är att skogsbruksstandarden uppfattas som otydlig och svår att tillämpa. Detta gör granskningsuppdraget komplext.

Landskapsperspektivet

Samebyarna efterfrågar att skogsbruket tar större ansvar för kumulativa effekter och helheten i landskapet. Skogsbruket framhåller behovet av bättre och mer aktuella underlag om renskötselns kärnområden samt en tydligare definition av vad ett landskapsperspektiv faktiskt innebär i standardens mening. Båda parter ser potential i bättre digitala verktyg och tydligare skötselstrategier som kan göra skogsbrukets hänsyn mer förutsägbar för samebyarna.

Identifiering av hävdvunnen renskötsel

Certifikatsinnehavare upplever begreppet hävdvunnen renskötsel som otydligt och svårt att tillämpa. Avsaknaden av gemensamma riktlinjer skapar osäkerhet kring rättigheter, ansvar och omfattningen av samplaneringsskyldigheten.

FPIC i praktiken

Standardens struktur ger formellt goda förutsättningar för på förhand informerat samtycke (FPIC), men praktiska hinder – såsom tidsbrist, resursobalans och ett begränsat utrymme att neka samtycke – innebär att samebyarnas faktiska inflytande i praktiken blir begränsat.

Förslag i korthet

- **Tydliggör skogsbruksstandarden**, särskilt vad som är en tillräcklig ansträngning från skogsbrukets sida för att få en samplaneringsprocess till stånd. Tydliggör också definitionen av ”hävdvunnen renskötsel”.
- **Förbättra standardens struktur** genom att tydligare skilja mellan krav och vägledning samt genom att utveckla fler mätbara indikatorer och verifierare.
- **Stärk arbetet med god anda**, exempelvis genom gemensamma spelregler och stöd för en robust samarbetskultur.
- **Stärk samebyarnas kapacitet**, exempelvis via oberoende stödresurser eller ekonomiska modeller som inte kompromissar med möjligheten till fritt samtycke.
- **Fortsätt utveckla samplanering.se**, och skapa forum där även samebyarna deltar i systemutvecklingen.
- **Avlasta samplaneringsprocessen** genom att införa strukturer för att hantera samebyarnas principiella frågor och kumulativa effekter av skogsbruk, exempelvis Indigenous-Led Participatory Cumulative Impact Assessment (IPCIA).
- **Tydliggör rollerna för processledare och granskningskommitté** och säkerställ att protokoll och bedömningsgrunder uppfattas som legitima av båda parter. Överväg att använda processledning proaktivt till att främja god anda.
- **Stärk utbildningsinsatser** om FPIC, renskötselns landskapsperspektiv och möteskultur.

1. INLEDNING

Bakgrund

Den här rapporten har tagits fram på uppdrag av FSC Sverige under 2025 och utgör en utvärdering av den samplaneringsprocess som infördes under princip 3 i samband med 2020 års skogsbruksstandard (FSC 2020).

FSC införde principen om Free, Prior and Informed Consent (FPIC) för att omsätta internationellt erkända mänskliga rättigheter i skogscertifieringen. Syftet var att säkerställa att urfolk och lokala samhällen har reellt inflytande över beslut som påverkar deras mark och resurser, genom processer som bygger på frivillighet, information och på förhand givet samtycke (FSC 2021).

Samplaneringen ersatte det tidigare samrådsförfarandet från 2010 års skogsbruksstandard (FSC 2010) och är FSC Sveriges sätt att implementera urfolks rätt till ett fritt, på förhand givet, informerat samtycke.

Den svenska samplaneringsprocessen styrs av skogsbruksstandarden som också är utgångspunkten för denna utvärdering. Men samplaneringen sker inte i ett vakuum. Ett vidare historiskt och samhälleligt sammanhang påverkar många gånger relationerna mellan skogsbruk och renskötsel och förutsättningarna att bygga, skapa och bibehålla den tillit som krävs för att kunna genomföra en framtidsinriktad samplaneringsdialog.

Samplanering enligt FSC och samråd enligt skogsvårdslagen

Samplaneringsprocessen innebär återkommande, strukturerad och dokumenterad dialog mellan skogsbruk och samebyar med möjlighet för samebyar att välja att lämna eller inte lämna samtycke till skogsbruksåtgärder som påverkar renskötseln. Syftet är att skapa en gemensam och långsiktig planeringsgrund mellan skogsbruket och samebyarna inom områden där hävdvunnen samisk renskötsel bedrivs. En samplaneringsprocess erbjuds samebyar som berörs av planerade skötselåtgärder inom de kommande 5–7 åren, under förutsättning att samebyarna har beskrivit för certifikatsinnehavaren hur man nyttjar marken inom det område som definieras enligt 3.1.1 i skogsbruksstandarden. Beskrivningen kan ges digitalt, muntligt eller via papperskortor. Samplaneringsprocessen omfattar följande skötselåtgärder inom samebyn:

- förnygringsavverkning,
- kontinuitetsskogsbruk i områden ovan naturvårdsgränsen,
- markberedningsmetod,
- val av trädslag,
- bränning,
- användning av främmande trädslag,
- gödsling,
- anläggning av vägar.

Skogsbruksstandarden har ett bindande krav som innebär att större skogsföretag (> 5000 ha) ska erbjuda berörd sameby samplanering, vilket innebär utökad hänsyn till renskötseln jämfört med Skogsvårdslagen (SFS 1979:429).

Skogsvårdslagens krav på samråd gäller inom renskötselns åretruntmarker, dvs. de områden där en sameby har lagstadgad rätt att bedriva renskötsel året om (faktaruta 1). Åretruntmarkerna är ofta belägna i fjällområdena, men kan även sträcka sig ner i skogslandet.

Faktaruta 1

Åretruntmarker finns:

- för fjällsamebyarna ovanför odlingsgränsen upp till riksgränsen,
- för skogssamebyarna i gränsbestämda områden ovanför lappmarksgränsen,
- för samebyarna i Jämtlands och Dalarnas län i områden inom renbetesfjällen i Jämtlands län och områden i Jämtlands och Dalarnas län som av staten varit särskilt upplåtna till renbete.

Renskötselns vinterbetesmarker är marker som enbart får användas till renbete under tiden 1 oktober till och med 30 april.

Enligt 20 § skogsvårdslagen (1979:429) ska berörd sameby ges möjlighet till samråd innan avverkning sker inom renskötselns åretruntmarker. Bestämmelserna kompletteras av Skogsstyrelsens föreskrifter (SKSFS 2011:7) och allmänna råd, som anger att skogsägaren ska ta initiativ till samråd och att detta ska dokumenteras. Av dokumentationen ska framgå att samebyn beretts möjlighet att delta, så att det framgår hur avverkningen bedöms påverka renskötseln samt vilken hänsyn som planeras. Ett skriftligt bevis om genomfört samråd ska bifogas anmälan om föryngringsavverkning.

Inom övriga delar av renskötselområdet gäller enligt 31 § skogsvårdslagen att skogsbruksåtgärder, bland annat hyggens storlek och utläggning, beståndsanläggning samt skogsbilvägars sträckning, ska anpassas i den utsträckning som är uppenbart påkallad med hänsyn till rennäringen. Den planerade hänsynen bör redovisas i samband med avverkningsanmälan till Skogsstyrelsen. Hänsynen får inte vara så långtgående att den hindrar ett rationellt skogsbruk som bedrivs med stöd av äganderätten, men inte heller så begränsad att den motverkar en rationell renskötsel som bedrivs med stöd av renskötselrätten enligt rennäringslagen (1971:437).

Skogsstyrelsen har inom ramen för sin tillsyn möjlighet att ingripa om en planerad åtgärd anses stå i strid med lagens krav eller om den riskerar att medföra en otillåten påverkan på renskötseln, exempelvis genom att förelägga om åtgärder eller meddela förbud enligt skogsvårdslagstiftningen.

Syfte och mål med utvärderingen

Under 2026 planeras en revision att inledas av nu gällande svensk skogsbruksstandard. Som underlag för standarrevisionen görs en rad utvärderingar och ett av de områden som valts ut är samplaneringsprocessen under princip 3.

Syftet med utvärderingen är att kartlägga hur verktygen processledning och granskning har fungerat, samt hur väl den svenska samplaneringen lever upp till kraven i FSC Principer och kriterier (P&C) (FSC 2023b) och FSC International Generic Indicators (IGI) (FSC 2023a) med avseende på FPIC. Rapporten från utvärderingen är tänkt att utgöra underlag för diskussion, utveckling och revision av standardkraven.

FSC Sverige vill ta fram standardkrav som inte bara pekar på att processer ska genomföras, utan som också bidrar till att driva utvecklingen mot skogsbruksstandardens mål och är utvärderingsbara utifrån effekt. Utvärderingen ska därför bidra till ett strategiskt projekt som FSC Sverige har tillsammans med FSC International och som handlar om att utveckla resultatorienterade sociala indikatorer.

Målet med undersökningen har varit att utvärdera:

- tidsaspekten: hur lång tid en samplanering för ett område får ta,
- kapaciteten för samplanering hos skogsbrukare och samebyar,
- hur man når god anda,
- hur processledningen har fungerat och om den har bidragit till att parterna har kunnat komma vidare,
- hur granskningarna har fungerat och vad de har inneburit för respektive parter,
- hur implementeringen av landskapsperspektivet har fungerat,
- identifiering av de områden inom markinnehavet där hävdvunnen samisk renskötsel bedrivs,
- revisorernas möjlighet att revidera samplaneringen,
- hur väl samplaneringen lever upp till FPIC,
- hur FSC:s skogsbruksstandarder avseende FPIC ser ut i andra jämförbara länder där det finns urfolk.

Rapporten utvärderar hur FSC:s samplaneringsprocess fungerar i praktiken. Den visar att samplaneringen ofta fungerar väl och bidrar till dialog, respekt och ökad förståelse mellan parterna. Samtidigt återkommer strukturella utmaningar: otydliga regelverk, olika förväntningar på processen och obalanser i resurser. Samplaneringen ersatte det tidigare samrådsförfarandet från 2010 års skogsbruksstandard och är FSC Sveriges sätt att implementera urfolks rätt till ett fritt, på förhand givet, informerat samtycke (FPIC).

Foto: Samplaneringsforum i Gällivare 2023, FSC Sverige.

2. MATERIAL OCH METODER

Utvärderingen bygger bland annat på intervjuer med personer som har eller har haft olika uppdrag i samplaneringen. De roller som har intervjuats är:

- **Sju samebyrepresentanter**; personer som representerar sin sameby i samplaneringsdialogen med skogsbruket.
- Representanter från skogsbruket:
 - Fyra **samplanerare** som representerar sitt företag i samplaneringsdialogen med samebyarna.
 - Ytterligare ett par personer i skogsföretag som har erfarenhet av processledning och/eller granskning, eller har ett övergripande ansvar för frågor som rör samplaneringsprocessen.
 - Fyra **certifikatsinnehavare**, dvs personer i ett företag som ansvarar för att samplaneringen efterlevs i enlighet med FSC-certifikatet.
- Två **processledare**; externa personer som verkar under en pågående samplaneringsprocess för att stötta dialogen mellan parterna.
- Två **”granskare”**; externa personer som sitter i en granskningskommitté utsedd av FSC Sverige. De genomför granskningar av genomförda samplaneringar med fokus på om alla steg i samplaneringen har genomförts.
- Tre **revisorer**; oberoende personer som arbetar för ett certifieringsorgan ackrediterat av Assurance Services International (ASI). Revisorernas uppgift är att kontrollera att certifikatsinnehavare följer FSC:s standarder och att certifikatet upprätthålls på ett korrekt sätt.

Inför intervjuerna med samebyrepresentanter och samplanerare från skogsbruket skickades en digital enkät ut där respondenterna fick svara på frågor om samplaneringsdialogen. Enkätsvaren användes som underlag för intervjuerna. I kapitel 4.2 som handlar om samplanering i god anda redovisas respondenternas skattningar av i vilken utsträckning god anda genomsyrar samplaneringsprocesserna.

Avsnitt 4.4, som handlar om granskningskommitténs arbete, bygger på intervjuer med företrädare för skogsbruket och samebyarna, ledamöter i granskningskommittén, signerade protokoll från genomförda och avvisade granskningar samt ett brev från granskningskommittén till FSC Sveriges standardkommitté.

Material samlades också in i samband med en workshop vid *Samplaneringsforum i Arvidsjaur* den 13-14 augusti, 2025. Därtill har analyser av styrande och vägledande dokument från FSC internationellt och nationellt använts, liksom en rapport från ackrediteringsorganet ASI (ASI, 2025) och en vetenskaplig artikel (Teitelbaum et al., 2021) där FSC Sveriges implementering av FPIC analyseras.

De resultat som redovisas på grundval av intervjuer med representanter inom olika roller i samplaneringen ska inte tolkas som att man varit helt överens. I vissa delar finns samsyn, i andra inte.

De slutsatser, förslag och rekommendationer som presenteras i kapitel 5 är författarens egna.

Under Samplaneringsforum i Arvidsjaur den 13–14 augusti 2025 träffades representanter från skogsbruket och renskötseln för att dela erfarenheter kring hur samplaneringsprocessen fungerar.

Foto: Samplaneringsforum i Arvidsjaur 2025, FSC Sverige.

3. URFOLKS RÄTTIGHETER

FPIC (Free, Prior and Informed Consent) är en människorättslig norm baserad på grundläggande mänskliga rättigheter och urfolksrättigheter, som rätten till självbestämmande och icke-diskriminering. FPIC-principen är hämtad bland annat ur Urfolksdeklarationen, UNDRIP (FN 2007), och ILO-konvention nr 169 om urfolk och stamfolk (ILO 1989).

Det är i FSC:s princip 3 det framgår att skogsbruksåtgärder som påverkar urfolks rättigheter får ske först efter att berörda urfolk har gett ett på förhand givet, fritt, informerat samtycke.

I FSC:s vägledning för implementering av FPIC förklaras bakgrunden till att FSC internationellt valt att anamma FPIC i sina ramverk. Det handlar om:

- att uppfylla internationella människorättsnormer,
- att skydda lagliga och sedvanliga rättigheter,
- att stödja deltagande i beslutsfattande och konfliktlösning.

FPIC implementerades i den svenska skogsbruksstandarden 2020 genom den så kallade samplaneringsprocessen. Den ska genomföras av större skogsägare (> 5000 ha) och innebär en mer omfattande process med fokus på insyn i längre tidsperspektiv, jämfört med kraven på samråd mellan skogsbruk och renkötsel som fanns i den föregående svenska skogsbruksstandard från 2010.

FPIC innehåller fyra grundelement (FSC 2021). Nedan redovisas en förkortad version av FSC Internationals tolkning av FPIC översatt till svenska. För fulligare beskrivning hänvisas till källan.

Frivilligt ("Fritt")

Samtycke ska lämnas frivilligt och självständigt av den berörda rättighetsinnehavaren, utan tvång, hot, manipulation eller tidspress. Rättighetsinnehavaren använder sina egna former för representation och beslutsfattande (t.ex. traditionella institutioner). Rättighetsinnehavaren är medveten om sin rätt att ge, neka eller återkalla samtycke.

På förhand

Samtycke ska inhämtas innan beslut fattas eller aktiviteter påbörjas. Rättighetsinnehavaren ska ges tillräcklig tid för att ta till sig information, analysera, konsultera internt och vid behov söka oberoende rådgivning. FPIC-processen kan vara återkommande (iterativ) och parterna kan komma överens om en tidplan.

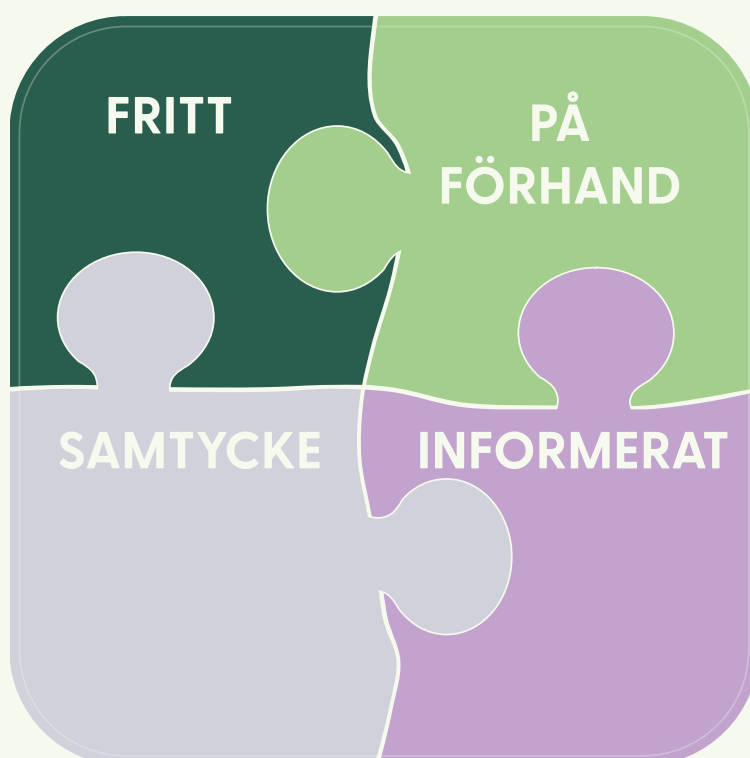
Informerat

All relevant information ska lämnas i rätt tid, på ett språk och i format som är begripliga och kulturellt lämpliga. Informationen ska vara tydlig, objektiv och omfatta syfte, plats, omfattning, varaktighet, ge möjlighet att bedöma möjliga positiva/negativa konsekvenser, risker samt föreslagna skyddsåtgärder. Frågor ska besvaras och kompletterande upplysningar tillhandahållas vid behov.

Samtycke som process

Samtycke är inte en engångshändelse. Rättighetsinnehavaren kan ge, villkora, ändra, neka eller återkalla¹ samtycke. Beslutet ska dokumenteras tydligt, helst i ett gemensamt förhandlat avtal som även innehåller villkor, uppföljning och överenskomna mekanismer för klagomål/tvistlösning.

De fyra delarna är ömsesidigt beroende. Om någon saknas blir helheten ofullständig.

Figur 1. För att samtycket ska vara giltigt krävs att alla fyra delarna är på plats. Om någon del saknas blir helheten ofullständig och samtycket ogiltigt.

¹ När samtycke beviljas och dokumenteras i ett samtyckesavtal (bindande avtal) som visar god tro, och en kulturellt lämplig samrådsprocess har antagits för att erhålla beslutet, kan det inte dras tillbaka godtyckligt. Om det däremot föreslås förändringar av förvaltningsaktiviteter som redan omfattas av ett avtal, eller om ny information blir tillgänglig, kan den berörda rättighetsinnehavaren ompröva sitt beslut att bevilja eller hålla tillbaka samtycke. (FSC 2021)

God anda – ett centralt begrepp inom FPIC

Ett centralt begrepp inom FPIC, som anammats av FSC International, är ”good faith”, (god anda), vilket tolkas som att konsultationer med urfolk ska vara:

- ärliga och respektfulla – dialogen ska präglas av ömsesidig respekt och ärlighet,
- meningsfulla – syftet ska vara att nå en överenskommelse, inte bara att informera,
- genomförda i tid – konsultationer ska ske innan beslut fattas eller åtgärder vidtas,
- anpassade till urfolkens egna institutioner – urfolkens egna beslutsprocesser och representativa organ ska respekteras.

Enligt FSC:s vägledning för implementering av FPIC hanteras erkännandet och upprätthållandet av urfolks lagliga och hävdvunna rättigheter bäst med förberedelse, tålamod, uthållighet och respekt och följande förhållningssätt stödjer implementeringen av FPIC, enligt vägledningen:

- Bygg långsiktiga relationer.
- Var medveten om maktobalanser.
- Sträva efter ömsesidig överenskommelse.
- Utforma en kontinuerlig och flexibel process.
- Skapa samsyn om omfattningen av rättigheter.
- Verifiera och dokumentera processen.

I den svenska skogsbruksstandarden implementeras FPIC via samplaneringsprocessen som styrs av indikator 3.2.2–3.2.5 med tillhörande Riktlinjer (3.2.2–3.2.5) och Vägledning (3.2.2 och 3.2.3).

I kapitel 4.8 analyseras hur väl den svenska samplaneringsprocessen lever upp till FPIC.

Faktaruta: FSC och FPIC

Hänsyn till urfolk har funnits med i FSC sedan de globala principerna och kriterierna (P&C) publicerades första gången år 1994. FPIC, dvs kravet att certifikatsinnehavaren ska inhämta på förhand givet, fritt, informerat samtycke från en berörd rättighetsinnehavare, har varit en del av FSC-systemet sedan 2012. En första vägledning om hur FPIC bör tillämpas publicerades 2012 i och med FPIC Guidelines v. 1.0 och år 2015 introducerades begreppet mer formellt i samband med publicering av de Internationella Generiska Indikatorerna (IGI). År 2021 kom en ny version av FSC:s vägledning för implementering av FPIC (FSC 2021) med en omfattande och operativ vägledning i sju steg med syfte att ge stöd för att tillämpa FPIC i nationella skogsbruksstandards.

Faktaruta: FPIC och svensk lagstiftning

Sverige har en dualistisk tolkning av internationella överenskommelser, vilket betyder att internationella avtal inte automatiskt blir en del av svensk lag när Sverige godkänner (ratificerar) dem. När det gäller FPIC har inget nationellt beslut fattats som innebär att FPIC införlivats i svensk lagtext. Inte heller har konventionerna som ligger till grund för FPIC införlivats som helhet i svensk lag. Att Sverige har en dualistisk tolkning av internationella överenskommelser får konsekvenser för hur principen om FPIC (Free, Prior and Informed Consent) tillämpas rättsligt i relation till Sápmis urfolk, samerna, och beslut som rör markanvändning, gruvdrift, skogsbruk och naturresurser. Jämför t ex med Nederländerna och Frankrike som har ett monotistiskt system där internationella avtal går direkt in i den nationella rättsordningen när de ratificerats. Det innebär att domstolar i länder med monotistiska system direkt kan tillämpa rättsordningen.

Urfolks lagliga och hävdvunna rättigheter respekteras bäst genom förberedelse, tålamod och ömsesidig respekt.

Implementeringen av FPIC bygger på långsiktiga relationer, medvetenhet om maktobalanser, en flexibel process och tydlig dokumentation.

Foto: Samplaneringsforum i Åsele 2023, FSC Sverige.

4. RESULTAT

4.1 Tid och kapacitet

Tidsaspekten har visat sig vara en utmaning i flera samplaneringsrelationer. Enligt skogsbruksstandardens riktlinje 3.2.3 ska ambitionen vara att genomföra ett första samplaneringsmöte inom sex veckor efter att samebyn fått samplaneringsunderlaget från skogsbrukaren.

Ett par samebyrepresentanter beskriver att ett skäl till att samplaneringsprocessen ibland drar ut på tiden är att samebyns styrelse måste sammankallas för att ta ställning till om samtycke ska ges i särskilt känsliga landskapsområden. En annan uttrycker att samebyns demokratiska process är så viktig att årsstämman ibland behöver konsulteras, med stor risk för att processen drar ut på tiden.

Riktlinje 3.2.3

”... Certifikatsinnehavaren stämmer av med respektive sameby ungefärlig tidpunkt under året då det är lämpligt att genomföra samplaneringsprocessen. Det första samplaneringsmötet genomförs inom sex veckor efter att certifikatsinnehavaren skickat inbjudan och underlag till samebyn, om inte annat överenskoms ...”

Uppfattningarna om vilken tidsperiod som är mest lämplig för samplanering skiljer sig bland de intervjuade samebyrepresentanterna och flera pekar på vikten av att samplaneringsprocessens anpassas till samebyns behov och förutsättningar, vilket det också finns utrymme för i skogsbruksstandarden.

De flesta intervjuade samebyrepresentanterna anser att samplaneringsprocessen är tidskrävande och svår att hinna med, både på grund av mängden objekt som ska hanteras och att samebyns resurser för samplanering är begränsade. Att arbetet är omfattande och sker vid sidan om renskötseln till låg eller ingen ekonomisk ersättning, kan enligt flera samebyrepresentanter påverka tempot i processen. Samtidigt finns det samebyrepresentanter som ser samplaneringen som en självklar del av sin verksamhet som renskötare och som tillsammans med skogsbruket har utvecklat ett välfungerande arbetssätt som gör det möjligt att hinna med samplaneringsdialogen.

Flera samebyrepresentanter lyfter fram fältsynen som en viktig del av samplaneringsprocessen. Den innebär att parterna under vegetationsperioden tillsammans besöker objekt som är viktiga att titta på i skogen. Flera av de intervjuade säger att det är svårt att hinna med att titta på alla objekt och att god planering krävs för att fältsynen ska fungera.

Det finns många exempel på att samplaneringsprocessen fungerar väl. Samtidigt uttrycker flera samplanerare från skogsbruket en stark önskan om att fler samebyar som erbjuds samplanering ska ha processen tydligt på sin agenda, vara samordnade internt och ha avsatt resurser för att kunna genomföra samplaneringen i praktiken. De upplever att samebyarna inte anstränger sig för att i god tid komma överens om mötesdatum och bidra till att driva samplaneringsprocessen framåt mot ett avslut, och önskar att de anstränger sig i större utsträckning. Flera samplanerare inom skogsbruket framhåller att en något utdragen process kan vara acceptabel, men att det måste finnas förutsägbarhet kring när processen senast behöver vara klar – något som saknas idag. Flera betonar också att goda relationer är en förutsättning för att samplaneringen ska fungera, och att det tar tid att bygga upp tillit och lära känna varandra.

”Om det är första gången tar det 2–3 år innan du ens kan börja samplanera. Man måste bygga relationen först.”

- Samplanerare från skogsbruket

Enligt de fyra intervjuade samplanerarna från skogsbruket tar en samplaneringsprocess i allmänhet 1–6 månader när den fungerar väl. Tre av dem uppger dock att det är ovanligt eller mycket ovanligt att processen avslutas inom denna tidsram. Den fjärde menar att processen oftast är klar inom sex månader, men att den i enstaka fall kan ta upp till två år. En av samplanerarna beskriver ett fall där det gick 15 månader utan att ett första möte kom till stånd, trots att samebyn initialt tackat ja till erbjudandet om samplanering.

På frågan om vad skogsbrukaren själv kan göra för att förkorta tiden för en samplaneringsprocess menar flera samplanerare från skogsbruket att de behöver fortsätta arbeta aktivt för att få till samplanering med samebyarna och vara beredda att anpassa sig till när samebyarna har tid. En samplanerare vill försöka frigöra mer tid för att kunna fokusera mer på samplaneringen och en annan ser att den egna organisationen har utvecklingspotential.

”Jag vill fortsätta utveckla verktygslådan för att bli en ännu mer viktig och attraktiv part för rennäringen”.

- Samplanerare från skogsbruket

En annan vill ha större möjligheter att ”trycka på” för att skynda på samplaneringsprocessen och är orolig för att förtroendet för processen annars urholkas på sikt.

”... Det måste bli lättare att trycka på om inte motparten vill hitta lösningar. Det finns många goda exempel, men de som inte vill är svåra att få på plats. Om man ska vara lite krass så kommer det alltid att finnas 5-10 procent som inte kommer att vilja samarbeta. Då blir det långsiktigt en ohållbar situation. (...) Medarbetare kommer att ledsna och förlora förtroende för processen.”

- Samplanerare från skogsbruket

Flera representanter för skogsbruket pekar på ett ”moment 22” som kan uppstå när en sameby inte tar aktiv del i samplaneringsprocessen. Då kommer skogsbrukaren inte vidare med sin verksamhetsplanering och genomförandet av skogsbruksåtgärder i samebyns område. Det kan då uppstå frustration eftersom skogsbrukets representanter upplever att man ställs inför höga krav i skogsbruksstandarden, samtidigt som det inte finns några möjligheter att ställa krav på samebyn. Det finns samsyn hos de som intervjuats från skogsbruket om att skogsbruksstandarden saknar tydlighet kring vad som gäller om samebyn inte svarar an.

Formellt är startpunkten för samplaneringen att certifikatsinnehavaren skickar inbjudan och samplaneringshandlingar till samebyn. Intervjuerna tyder på att parterna alltid har haft kontakt dessförinnan och att detta bedöms som avgörande för att processen ska fungera.

Flera av samebyarnas representanter tycker, som nämnts tidigare, att tiden på olika sätt är en utmaning i samplaneringen; att hinna läsa in sig, förankra med övriga i samebyn, att genomföra själva samrådsdialogen med skogsbruket och följa upp hur resultatet av överenskommelsen ser ut i skogen. En person uttrycker att det känns osäkert om arbetet ger en nytta som motsvarar arbetsinsatsen och att den osäkerheten kan göra det svårt att upprätthålla ett långsiktigt engagemang i samplaneringen.

”Skogsbolagen trycker på, men just på vårkanten är det mycket jobb. Man får försöka få till det. ... Jag tycker att man får ut för lite i förhållande till de resurser man lägger in – man får ingen ersättning för det jobb man gör. Man lyckas kanske avhålla lite skogsavverkningar.”

– Samebyrepresentant

Flera samebyrepresentanter efterfrågar professionellt stöd i samplaneringsprocessen och några uttrycker att det borde finnas en särskild resurs – en anställd eller upphandlad person – med kompetens inom både renskötsel och skogsbruk, som kan hjälpa samebyarna i olika frågor som rör till exempel förhandling, uppföljning, teknisk tolkning av skogliga åtgärder, dokumentation och som också kan delta vid fältsyn. Det anses viktigt att resursen är fristående och arbetar på samebyns uppdrag.

Tiden är en återkommande utmaning i samplaneringen. Standarden anger att första mötet bör hållas inom sex veckor, men flera samebyrepresentanter beskriver att beslut om samtycke ibland kräver att styrelsen eller till och med årsstämman samlas–vilket tar tid. Synen på lämplig tidsram varierar, men många betonar att processen måste anpassas efter samebyns behov och förutsättningar, vilket också rymms inom standarden.

Foto: Samplaneringsforum i Bräcke 2024, FSC Sverige.

4.2 Samplanering i god anda

Good faith, eller ”god anda”, som det brukar översättas på svenska, är ett centralt begrepp vid tillämpning av FPIC. FSC:s vägledning för implementering av FPIC beskriver ”good faith” med hänvisning till ILO-konventioner där principen om god anda innebär att parterna gör sitt yttersta för att nå en överenskommelse, för konstruktiva och genuina förhandlingar, undviker förseningar i förhandlingarna, respekterar ingångna och tillämpade avtal samt avsätter tillräckligt med tid för att diskutera och lösa tvister.

Den svenska skogsbruksstandarden, Vägledning 3.2.2

”Processen för samplanering genomförs i god anda med företrädare för den samiska renskötseln för att säkerställa de rättigheter som påverkas av skogsbruket.”

I rekommendationen om samplanering (FSC 2024) definieras god anda enligt följande:

- att parterna som träffas för att samplanera skötselåtgärder gemensamt och aktivt söker lösningar för att dessa kan genomföras samtidigt som den samiska renskötselns rättigheter respekteras (från vägledning 3.2.2). Ett **lösningsorienterat förhållningssätt** är med andra ord att definiera som god anda,
- att informationsmaterial som parterna delar i samplaneringsprocessen enbart används för parternas samplanering. **Materialet sprids inte vidare** till part som inte deltar i samplaneringen. Informationsmaterial är till exempel samebyns beteslandsindelning eller beskrivning av hur marken nyttjas och certifikatsinnehavarens föreslagna skötselåtgärder,
- att parterna bidrar till att **genomföra samplaneringsprocessens steg inom de tidsangivelser som är specificerade i skogsbruksstandarden**. I de fall processtöd och/eller granskning nyttjas är målsättningen att hela samplaneringsprocessen ska slutföras inom 3–6 månader,
- att **parterna har en öppen, ärlig och konstruktiv dialog**,
- att parterna **respekterar varandras engagemang och kunskaper** i samplaneringen,
- att parterna **kommer väl förberedda** till samplaneringsmötet eller fältsynen,
- att båda parterna **har samplanering på sin agenda**,
- att parterna har ett **tydligt mandat** som man agerar utifrån,

Lösningsorienterat förhållningssätt

Rekommendation om samplanering

"... Ett lösningsorienterat förhållningssätt är med andra ord att definiera som god anda."

I en enkät som skickades ut inför intervjuerna fick samebyarna skatta god anda, bland annat med avseende på hur lösningsorienterat de upplever att skogsbrukets förhållningssätt är. Några svarade att det "i allmänhet är lösningsorienterat", men de flesta svarade "delvis lösningsorienterat". Flera konstaterar att det blir svårare och svårare att genomföra samplaneringen, eftersom det finns färre och färre avverkningsalternativ kvar i de fall samebyn väljer att inte ge sitt samtycke. Flera uttrycker frustration över att trakter man valt att inte ge samtycke till avverkning på rutinmässigt kommer upp till ny samplanering efter fem år. Det finns en oro för att samebyarnas kärnområden står näst på tur att avverkas.

"Lösningen om man inte kommer överens är att skjuta på framtiden och ta ett nytt samråd om fem år. Huruvida det är lösningsorienterat vet jag inte."

- Samebyrepresentant

En samebyrepresentant beskriver att samplaneringen inledningsvis är en förhandling, där skogsbrukaren offensivt försöker få igenom så många åtgärdsförslag som möjligt, medan samebyn inledningsvis har en defensiv grundinställning som handlar om att neka samtycke till skogsbrukets förslag. En annan berättar att han använder sig av en sorts valuta som han kallar "renbetesdygn" och som han tycker gör det lättare för samebyn att förklara hur åtgärder i skogsbruket påverkar renskötseln:

"För några år sedan började jag använda betesdygn. En ren betar ett dygn. Hugger man ner en 20 hektars lavmark så försvinner 3000 betesdygn om 100 renar hade kunnat beta där i 30 dagar. Då får skogsbruket ordna till ett område som blir minst lika bra där renbetet kommer tillbaka."

Tre av fyra intervjuade samplanerare från skogsbruket tycker att samebyarnas representanter i allmänhet har ett lösningsorienterat förhållningssätt. En person tycker att det i allmänhet inte är lösningsorienterat, att det finns samebyar som säger nej till allt. Intervjupersonen uttrycker samtidigt förståelse för att en sameby kan välja att gå in defensivt i dialogen:

"Jag kan förstå dem – vi kanske inte erbjuder så mycket i förstaläget, kanske först i andraläget. Men man behöver ofta ett förstaläge för att lära känna varandra."

- Samplanerare från skogsbruket

Informationsmaterial

Rekommendation om samplanering

"Informationsmaterial som parterna delar i samplaneringsprocessen används enbart för parternas samplanering."

På frågan om denna del av god anda i allmänhet är uppfylld svarar några samebyrepresentanter att de inte tror att skogsbruket sprider samplaneringsmaterial till andra. Några svarar att det är svårt att veta. Ett par samebyrepresentanter säger att man själv delar information med en konsult som hjälper till vid samplanering. En tycker att det är problematiskt med en överenskommelse om att inte få sprida information vidare, eftersom samebyn behöver konsulthjälp i samplaneringen.

"Det är som att vi inte får ha experter eller allierade som ska hjälpa oss med tips på vilka åtgärder man kan begära, men FSC binder inte mig ..."

- Samebyrepresentant

Samplanerarna från skogsbruket har olika bild av hur samplaneringsunderlag hanteras av samebyarna. Ett par utgår från att materialet hanteras som det är tänkt enligt skogsbruksstandarden. En är starkt kritisk mot en sameby som ska ha delat uppgifter som kunde kopplas till en person i skogsföretaget och som sedan publicerades i en rapport.

Skogsbruksstandarden tidsangivelser

Rekommendation om samplanering

"Parterna bidrar till att genomföra samplaneringsprocessens steg inom de tidsangivelser som är specificerade i standarden. I de fall processtöd och/eller granskning nyttjas är målsättningen att hela samplaneringsprocessen ska slutföras inom 3–6 månader."

Tidsaspekten behandlas mer utförligt i kapitel 4.1.

De flesta samebyarna säger att samplaneringen i liten utsträckning håller sig inom den tidsangivelse som anges i skogsbruksstandarden rekommendation om samplanering av skötselåtgärder. Bilden från intervjuerna är att när samrådet sker respektfullt, flexibelt och med ömsesidig förståelse finns också engagemang för att komma vidare. Omständigheter som försvårar förtroendet och skadar dialogen är enligt några samebyrepresentanter när skogsbruket inte följer upp och redovisar resultatet av föregående års samplanering.

En sameby önskar större flexibilitet från skogsbruket när det gäller tidpunkten för samplanering och vill kunna samråda vilken tid på året som helst.

Tre av fyra intervjuade *samplanerare från skogsbruket* säger att parterna i allmänhet bidrar till att genomföra samplaneringens steg inom tidsangivelserna.

Dialogen

Rekommendation om samplanering

"Parterna har en öppen, ärlig och konstruktiv dialog"

De flesta samebyrepresentanterna tycker att dialogen är öppen och ärlig, men inte alla. En samebyrepresentant säger att tonen är bra så länge man är överens, men att det snabbt kan ändras när man inte är överens i sak.

"Då blir det maktspråk."
- Samebyrepresentant

En samebyrepresentant säger att dialogen inte alltid är ärlig och konstruktiv. Personen förklarar att samebyn och skogsföretaget har kunnat komma överens om hänsyn till renskötseln som skogsbrukaren måste ha vetat att man inte kommer att kunna genomföra, eftersom åtgärden inte är tillåten enligt skogsvårdslagen.

Samplanerarna från skogsbruket tycker sammantaget att parterna har en öppen, ärlig och konstruktiv dialog.

Rekommendation om samplanering

"Parterna respekterar varandras engagemang och kunskaper i samplaneringen."

Respekt

De flesta, men inte alla samebyrepresentanter, upplever att parterna respekterar varandras kunskaper. Flera önskar sig bättre kunskaper om renskötsel hos skogsbrukets representanter.

Samplanerarna från skogsbruket säger att parterna i allmänhet respekterar varandras engagemang och kunskaper. En säger att det varierar beroende på vilken sameby det gäller.

Förberedelser

Rekommendation om samplanering

"Parterna kommer väl förberedda till samplaneringsmötet eller fältsynen."

Den generella bilden är att samebyarna tycker att parterna kommer väl förberedda till samplaneringsmöten och fältsyn.

Samplanerarna från skogsbruket anser, med något undantag, att samebyarna i allmänhet inte är så väl förberedda. En person menar att det delvis kan ha med tekniken att göra:

"I allmänhet är de inte väl förberedda, men det har också att göra med systemen vi har – samplanering.se. (...)

*Det kommer att bli mycket bättre med en applösning som kommer."
– Samplanerare från skogsbruket*

Samplanering på agendan

Rekommendation om samplanering

"Båda parterna har samplanering på sin agenda."

(Detta tema behandlas mer utförligt under kapitel 4.1 som handlar om tidsaspekten i samplaneringen.)

Den generella bilden är att samebyarna anser att parterna har samplanering på sin agenda, dvs att det finns en ambition att få samplaneringen att fungera.

Bilden från samtal med samplanerarna från skogsbruket är att det varierar hur högt upp samebyarna har samplaneringen på sin agenda – vissa väljer att prioritera det, andra inte.

Mandat att agera

Rekommendation om samplanering

"Parterna har ett tydligt mandat som man agerar utifrån."

När det gäller frågan om skogsbruksrepresentantens mandat i samplaneringen finns en stor spridning i samebyarnas upplevelse. Flera är missnöjda med att den man samplanerar med måste fråga en överordnad för att kunna göra

avsteg från skötselpolicy och liknande. Det finns starka önskemål om att skogsbruksrepresentanten ska ha mandat att vid sittande bord kunna komma överens om mer långtgående hänsyn i områden som är väldigt viktiga för renskötseln.

"Fullt mandat borde innebära att få genomföra skogsbruksåtgärder som är utanför boxen utan att behöva gå uppåt i hierarkin."
- Samebyrepresentant

Samplanerarna från skogsbruket anser att de som samplanerar för samebyn i allmänhet har ett tydligt mandat att agera utifrån. Ibland uppstår svårigheter när en person inte har mandat att skriva under protokollet för hela samebyn. Det kan göra att det tar lång tid att få alla underskrifter på plats. (Se även kapitel 4.1.) Här en röst från en sameby som belyser detta.

"Jag har mandat, men det kan vara att säga nej och om jag inte ska säga nej så måste jag ta det med samebyn som inte har så många möten varje år."
- Samebyrepresentant

God anda genom spelregler

I den svenska skogsbruksstandardens vägledning 3.2.3 föreslås att parterna ska upprätta skriftliga "spelregler" som ett sätt att komma överens om vad god anda innebär. Gemensamt överenskomna spelregler kan bidra till att skapa förtroende, tydlighet och förutsägbarhet mellan samplaneringsparterna. Spelregler som är väl förankrade och väl dokumenterade gör det också lättare att hålla varandra ansvariga för icke konstruktiva beteenden. Spelreglerna kan till exempel definiera hur kommunikationen ska ske, vad som är ömsesidigt accepterat beteende, tidsramar, förväntningar och rutiner.

Intervjuerna visar att det finns olika arbetssätt för att komma överens om vad god anda innebär. Det är ofta en av parterna – samebyn eller skogsbrukaren – som tar initiativet och skickar den andra ett förslag. Några menar att om man lär känna varandra växer informella spelregler fram med tiden, vilket innebär att man inte behöver formalisera och dokumentera någon överenskommelse.

Representanter från skogsbruket berättar att arbetet med att ta fram spelregler ibland har strandat när en sameby haft starka önskemål om att lyfta in sakfrågor kring exempelvis röjnings- och gallringsförband, grotuttag och användning av främmande trädslag i gemensamma spelregler.

En sameby refererar till ett dokument med förslag på spelregler där skogsbrukaren skrivit att vissa åtgärder ska få genomföras även om inte samebyn godkännt dem. En annan beskriver att parterna valt att använda definitionen av god anda enligt rekommendation om samplanering som gemensamma spelregler.

"Det är viktigt att man redan i tidigt skede kommer överens om det (spelregler). Utan det kan det spåra ur."
- Samebyrepresentant

"Vi har döpt om det till 'överenskommelse (i stället för spelregler)."
- Samplanerare från skogsbruket

*"Jag vet inte om det skulle vara annorlunda eller inte utan spelregler.
Vi var lite tvungna att visa upp spelregler för en revisor."*

"Ett bra sätt att bevara möteskulturen."
- Samplanerare från skogsbruket

Principen om good faith—att agera i god anda—är centralt i samplaneringsprocessen. Det handlar om att göra sitt yttersta för att nå överenskommelser, föra genuina och konstruktiva förhandlingar, undvika förseningar, respektera avtal och ge processerna den tid som krävs för att lösa tvister.

Foto: Samplaneringsforum i Bräcke 2024, FSC Sverige.

4.3 Processledning

Processledning kan användas om parterna inte kommer vidare i samplaneringsdialogen. Enligt standarden räcker det om den ena parten vill ha processledning, men i praktiken och enligt rekommendationen om samplanering bör parterna vara överens om att ta hjälp.

Inom ramen för nuvarande standard har hittills sju processledningar med sex samebyar och tre företag genomförts. Efter initial kontakt med processledaren, som FSC Sveriges kansli förmedlar, bestäms plats, tid och vilka som ska vara med på mötet. Processledaren samtalar med båda parter inför mötet för att få en bild av vad som har hänt och för att få klarhet i hur processledaren kan vara till hjälp.

Bakgrunden till processledning

Intervjuer med representanter för samebyar visar att en vanlig orsak till att parterna inte kunnat komma överens – och därför begärt processledning – är att samebyn har ansett att de åtgärder skogsbrukaren föreslagit i sina samplaneringsunderlag skulle ge ohållbara konsekvenser för renskötseln. Ofta delar parterna inte synen på vad effekterna av de föreslagna åtgärderna innebär ur ett landskapsperspektiv. I flera fall uttrycks en misstro mot bolagens vilja att ta hänsyn till landskapet som helhet.

”Vi såg ingen anledning att föra dialog förrän vi fick åtgärder som ser till helheten. Vi var oense om årlig areal för slutavverkning, vad som är rimligt. De hade själva presenterat att andelen äldre skog var osedvanligt låg och andelen ungskog ganska hög, men likafullt ville de fortsätta enligt plan.”

- Samebyrepresentant

Skogsbruket beskriver att vanliga orsaker till att man inte kunnat komma överens är att samebyn nekat samtycke, ställt krav som skogsbrukaren upplevt som orimliga eller att samebyn inte deltagit aktivt för att föra samplaneringsprocessen framåt. Flera nämner principiella nej till användning av contorta och krav på lägre avverkningstakt som anledning till låsta positioner och behov av processledning. I ett fall låg en gammal konflikt i vägen för samplanering i god anda, vilket ledde till processledning och därefter granskning.

Processledningens resultat

Representanter för samebyar uttrycker i några fall att processledningen lett till vissa begränsade framsteg i sak för samebyn. Flera uttrycker besvikelse över att samebyns egna förslag inte togs på allvar av skogsbrukaren under processledningen. Många upplever att processledningen är ett sätt att dokumentera oenighet snarare än att lösa problem – ett formellt steg snarare än en meningsfull process och i flera fall blev nästa steg en granskning. I ett par fall ersattes den ordinarie samplaneringsdialogen av en ”central dialog”, vilket upplevdes konstruktivt. Det var efter att SCA våren 2025 meddelat att man hade för avsikt ”att pausa FSC Forest Management-certifieringen i Sverige”, en paus som sedan sköts upp efter vad skogsföretaget i media beskrev som konstruktiva dialoger med Samernas Riksförbund (SSR) och FSC (SCA 2025).

De flesta intervjuade representanterna för skogsbruket menar att processledningen inte ledde till konkreta resultat, även om förståelsen för varandras ståndpunkter ibland ökade. Det finns exempel där skogsbrukets företrädare beskriver att dialogen har förbättrats efter processledningen – att parterna ”hittat varandra” eller ”skilts åt i något sånär god anda”. I något fall bidrog processledningen också till att undvika att en konflikt eskalerade. Andra upplever ingen förändring, eller att det är för tidigt att bedöma processledningens effekt. Några berättar att nya möten hållits och i något fall har skogsbrukaren valt att lägga tidigare års samplaneringsunderlag åt sidan för att försöka komma framåt med ett mer avgränsat material. I något fall förs dialogen numera med en samebyrepresentant i stället för som tidigare med ett ombud för samebyn.

Övriga noteringar vid samtal med parterna

Flera uttrycker osäkerhet kring processledarens roll. Några önskar att processledaren ska ta en tydligare roll i att strukturera och driva dialogen kring sakfrågorna, snarare än att fungera som ett samtalsstöd som mest fokuserar på hur samtalet förs mellan parterna.

En person efterfrågar ett tydligare syfte för processledningsprotokollen och menar att det är problematiskt att protokollen används som underlag i granskningen, eftersom parterna inte får möjlighet att justera innehållet innan protokollen fastställs.

Ett par av de intervjuade samplanerarna från skogsbruket reflekterar över möjligheten att använda processledningen i ett tidigare skede, mer förebyggande, innan dialogen mellan parterna blivit alltför låst. En överväger att redan i samband med inbjudan till samplanering fråga om samebyn ser behov av processledning; detta som en möjlighet att ge parterna en bra start på årets samplaneringsprocess.

Processledarnas perspektiv

Processledarna beskriver att parterna, när de kommer till processledning, har haft samplaneringsmöte och fältsyn men inte lyckats komma fram till en lösning som gör att samebyn kan ge sitt samtycke till föreslagna skogsbruksåtgärder. Processledarna ser det som sitt uppdrag att bidra till samtalet mellan parterna genom att vägleda dem i hur man kan samtala för att i konstruktiv dialog hantera sakfrågor, oenighet och lösningsförslag. Enligt processledarna skulle större tillit mellan parterna göra sådana frågor lättare att hantera.

“Förtroendefrågan finns alltid i botten, inte nödvändigtvis på ett personligt plan utan i mer allmänna bilder av den andra sidan ...”
- Processledare

Processledarna menar att det många gånger finns en ovana hos parterna att fokusera på hur de pratar med varandra och hur de ser på varandras intressen. De menar att många skulle behöva utveckla sin förmåga till samtal och konflikthantering.

Den sista delen i ett processledningssamtal handlar i regel om hur parterna tänker sig gå vidare i sin samplaneringsprocess. Processledarna konstaterar att om parterna inte kommer till en lösning i sakfrågan under processledningen finns en risk att det inte kommer att hända så mycket efter mötet. De reflekterar över om ett kort uppföljande samtal med parterna en tid efter processledningen skulle vara hjälpsamt för parternas fortsatta dialog.

“Det är svårt att veta vad som händer efter mötet och parterna har olika incitament. Skogsbruket vill komma framåt och få avverka. Samebyarna har inte det intresset. För processledarna är linan klippt.”
- Processledare

Processledarna har ibland en känsla av att båda parter ser processledningssteget som något man behöver beta av och inte alltid som en resurs när dialogen blivit låst. De skulle önska att parterna bättre förstod hur processledarna kan nyttjas. Samplaneringen skulle kunna föras framåt om alla förstod att samplaneringen inte bara handlar om få sin röst hörd utan att också höra den andra. Bägge parter behöver bli bekräftade av den andre och det måste märkas i handling att man har hört varandra, understryker processledarna.

“Man måste hålla det man lovar och det måste märkas i det man gör efteråt.”
- Processledare

Processledarna ser att det finns brist på samförstånd kring vad skogsbruksstandarden innebär – det finns ett stort tolkningsutrymme.

”Det går att jobba på att förtydliga den – att förenkla så att den blir arbetsbar. Annars kan standarden bli ett vapen genom att den ena tar något den gillar och dunkar med och sen tar den andra något annat som den gillar och gör samma sak.”

- Processledare

En av processledarna har haft rollen sedan 2010 och ser en positiv utveckling över tid, där fler och fler inser att man behöver ta in ”hur-frågorna”. Allt fler förstår också att det spelar roll idag vad någon sa eller gjorde mot någon annan förut. De som genomför samplaneringarna idag har också en större förståelse för helheten än tidigare, säger processledaren. Allt oftare kommer saker som ”gemensamt förtroende” och ”tillit” upp i samtalen, liksom reflektioner över att arbetet försvåras när det råder underskott på tillit.

När samplaneringsdialogen kör fast kan parterna ta in en processledare. Även om standarden säger att det räcker att ena parten vill, fungerar det bäst när båda är överens.

Foto: Samplaneringsforum i Arvidsjaur 2025, FSC Sverige.

4.4 Granskning

Granskningskommitténs¹ uppdrag (FSC 2022) är att pröva om alla steg i samplaneringsprocessen har genomförts i enlighet med FSC-standarden för skogsbruk i Sverige, att bedöma om processen har skett i god anda och om alla möjligheter till anpassning från båda parter är beaktade i samplaneringsprocessen. I uppdraget ingår inte att bedöma processens utfall.

Granskningskommitténs ledamöter utses av FSC Sveriges verksamhetschef och fastställs av standardkommittén. En granskningsprocess är frivillig och kan begäras av FSC Sverige om parterna inte kunnat komma överens. Det är vanligt att granskningsprocessen har föregåtts av processledning, men det är inte ett krav. Bakgrunden till begäran om granskning har hittills, liksom vid processledning, varit att parterna inte kommer vidare i sak, eller för att processen blivit för utdragen i tid.

Hittills har åtta granskningar begärts sedan samplaneringsprocessen infördes 2020. Av dessa avbröts en av skogsföretaget. I två fall gjorde granskningskommittén bedömningen att ärendet inte föll inom ramen för granskningskommitténs uppdrag och avslog begäran om granskning. I fyra fall bedömde kommittén att samplaneringsprocessen inte hade följts fullt ut och att inte alla möjligheter till anpassning hade beaktats. I ett fall bedömde man att processen hade följts och att alla möjligheter till anpassningar från certifikatsinnehavarens sida hade beaktats.

I de två fall där granskningskommittén avslog begäran om granskning handlade oenigheten inte om skogsbruksåtgärder utan om tempot i samplaneringen, som inte är reglerat i skogsbruksstandarden. I ett brev från granskningskommittén till standardkommittén i februari 2024, beskrev granskningskommittén problem kopplat till att skogsbruksstandarden inte anger hur lång tid en samplaneringsprocess får ta. Man uppmuntrade standardkommittén att se över om behov finns av att möta detta på något sätt. Mer om tidsaspekten nedan och i kapitel 4.1

Genomförande

Det finns ingen större kritik bland de intervjuade mot hur granskningarna genomförs rent praktiskt. I något fall fanns missnöje med att processen tagit lång tid. I ett annat fall upplevde en av parterna att de inte fått tillräckligt med tid för att framföra sin sak, vilket granskningskommittén mötte med att kalla till ytterligare ett möte.

¹ I skogsbruksstandarden kallas granskningskommittén för tvistelösningskommittén.

En samebyrepresentant är kritisk till den arbetsinsats som krävs av samebyn i samband med granskning.

"Det är inte vi som är certifierad. De borde göra jobbet."
- Samebyrepresentant

Granskningsbeslut

I majoriteten av granskningsfallen innebar granskningskommitténs beslut som sagt att skogsbrukaren inte fick möjlighet att gå vidare med planerade skogsbruksåtgärder. I endast ett fall kom granskningskommittén till slutsatsen att processen hade följts och att alla möjligheter till anpassningar från certifikatsinnehavarens sida hade beaktats.

I de fall begäran om granskning avslogs med hänvisning till att samplanering inte hade genomförts, hade skogsföretaget velat pröva om man hade gjort tillräckligt för att få samplaneringsdialogen med samebyn att fungera. Kommittén konstaterade i sitt utlåtande att det enda som sägs om tidsaspekten är den rekommendation² som arbetats fram av FSC Sveriges medlemmar, men en rekommendation är inte bindande. Granskningskommittén föreslog att skogsbrukaren skulle skicka in en tolkningsfråga till standardkommittén för att få klarhet i frågan om hur lång tid en samplaneringsprocess kan få ta.

Både bland skogsbrukets och samebyarnas företrädare finns uppfattningen att skogsbruksstandardens regelverk är delvis otydligt och alltför tolkningsbart och gör granskningskommitténs uppgift svår.

"I och med att regelverket är otydligt och svårt att tillämpa, så sätter man ju granskningskommittén i en väldigt svår situation."
- Företrädare för skogsbruket

Granskningskommittén har som mål att fatta beslut i konsensus, men om det inte är möjligt tillämpas majoritetsbeslut. I ett granskningsfall kunde kommittén inte enas och en ledamot reserverade sig mot majoritetsbeslutet. En av intervjupersonerna menar att detta exempel visar att skogsbruksstandardens ger utrymme för olika bedömningar beroende på vem som har underlaget framför sig.

Granskningskommittén har som sagt i flera fall bedömt att delar av samplaneringsprocessen inte hade följts eller att inte alla möjligheter till

² I de fall processtöd och/eller granskning nyttjas är målsättningen att hela samplaneringsprocessen ska slutföras inom 3–6 månader. (FSC 2025)

anpassning av skogsbruksåtgärder beaktats. Nedan återges exempel på brister som dokumenterats i granskningsprotokollen:

- brister i landskapsperspektivet (riktlinjer 3.2.3),
- brister i fråga om god anda (indikator 3.2.3),
- oklarheter kring hur väl samebyarna har kunnat ta till sig materialet i samplanering.se och i vilken utsträckning de känner till vilken hänsyn certifikatsinnehavaren planerar ta till renskötseln när det gäller generell och specifik hänsyn (3.2.3),
- att samebyn inte har försett certifikatsinnehavaren med en uppdaterad beskrivning av markutnyttjandet (riktlinjer 3.2.2),
- bristande respekt för hur samebyn nyttjar marken och hur behovet av hänglav respektive marklav ser ut (riktlinjer 3.2.2),
- att åtgärder på andra platser inom betesområdet/innehavet som kan vara positiva för samebyn inte har föreslagits (riktlinjer 3.2.4),
- att det saknas justerade protokoll från samplaneringsmöten.

Efter granskningen

Flera av de intervjuade samplanerarna från skogsbruket säger att granskningen inte ledde till någon större förändring. I några fall ledde granskningen till följande:

- I ett fall nämner samplaneraren från skogsbruket att arbetet med att ta fram underlag till granskningskommittén gav insikter om landskapet som man tar med sig i den fortsatta samplaneringsdialogen med samebyn.
- I ett annat fall har skogsföretaget försökt få tag på samebyn för att göra en analys av skogstillståndet, men har trots flera försök via e-post och telefon inte fått återkoppling.
- I det fall där skogsföretaget fick rätt att gå vidare med skogsbruksåtgärder säger en samebyrepresentant att granskningen visade att skogsbrukaren gjort tillräckligt, vilket upplevdes som klargörande. Det gjorde att en gammal konflikt kunde lösas ut och att samplaneringsprocessen i fortsättningen kommer att kunna fokusera på skogsbrukarens åtgärdsförslag. Skogsföretaget planerar för genomförande av de åtgärder man fått ok för från granskningskommittén.

”Nu har vi fått en första fingervisning om att ifall skogsföretaget gör det här, det här och det här så har de uppfyllt krav som FSC ställer. Den största vinsten är att vi har fått ett tydliggörande kring det.”
- Samebyrepresentant

Granskningskommittén lämnar rekommendationer till parterna i samband med att de meddelar beslut i ett granskningsfall. Intervjuerna ger en sammanlagd bild av att parterna hittills inte gjort så mycket av dessa

rekommendationer. Det finns olika förklaringar; att man ännu inte hunnit, att man inte håller med om att ett rekommenderat arbetssätt skulle vara hjälpsamt eftersom parterna kommit överens om ett annat arbetssätt, att man inte förstår vad rekommendationen skulle innebära i praktiken eller att parterna har svårt att kommunicera med varandra och därför inte har möjlighet att utveckla arbetssättet.

En relativt vanlig rekommendation är att parterna ska utforma gemensamma spelregler. En av de intervjuade från skogsbruket säger att det är svårt för parterna att få tid att ta fram gemensamma spelregler tillsammans från blankt papper, eftersom samebyarna ofta är tidspressade. Det kan också vara svårt för den ena parten att acceptera ett förslag på spelregler som kommer från den andra parten och då riskerar frågan om spelregler att fastna. Mer om god anda genom spelregler i kapitel 4.2.

En annan rekommendation som förekommer i kommitténs utlåtanden handlar bland annat om att stärka parternas kapacitet så att alla kan förstå informationen och delta aktivt i beslutsfattandet. En av företrädare för skogsbruket menar att den typen av rekommendation är exempel på att granskningskommittén ibland går utanför sitt mandat, eftersom det inte finns stöd för kapacitetsuppbyggnad i FSC:s regelverk. Ett annat liknande exempel, anser samma person, är när granskningskommittén uppmanar parterna att "komma överens om rimliga arealer att hantera under ett år". Det ligger också utanför kommitténs mandat att kommentera, menar personen. Det finns också kritik mot att granskningskommittén lämnar förslag även när granskning har avslagits, eftersom det kan vara svårt för parterna att bli överens om vad som är ett råd från granskningskommittén och vad som verkligen måste få genomslag i den praktiska samplaneringen.

Granskningskommitténs uppdrag

De företrädare för skogsföretag och samebyar som intervjuades fick möjlighet att kommentera i vilken utsträckning de upplever att granskningskommitténs uppdrag är tydligt. De fick också svara på hur de upplever kommitténs bedömningsnivå i förhållande till vad som står i skogsbruksstandarden. Intervjuerna ger en bild av att kommitténs uppdrag är relativt tydligt, men att skogsbruksstandarden i sig inte är tydlig nog för att granskningskommittén ska kunna utföra sitt uppdrag på ett tillfredsställande sätt.

En representant för en sameby vill att granskningskommittén ska vara modigare i sin tolkning av skogsbruksstandarden:

"Om inte granskningskommittén själv tar ansvaret för att tolka standarden kommer vi aldrig att få en uttolkad standard för att veta vad som verkligen gäller. Deras mandat är att tolka standarden, men de duckar väldigt mycket för det. ... De borde säga att vi tolkar standarden så här utifrån materialet och då blir det så här."

- Samebyrepresentant

Flera representanter för skogsbruket pekar på otydligheter och motsägelser i skogsbruksstandarden som gör det möjligt för en sameby att förhindra skogsbruksåtgärder genom att inte medverka till att samplaneringsprocessen förs framåt. Eftersom tidsaspekten inte regleras i skogsbruksstandarden och granskning inte medges om samplanering inte har slutförts, så kan en sameby därmed i praktiken hindra skogsbruk. En av skogsbrukets representanter anser att följande frågor behöver besvaras om granskningskommittén ska ha något konkret att relatera till:

- Hur långt sträcker sig certifikatsinnehavarens strävan att finna samtycke om det saknas vilja hos samebyn att föra processen framåt?
- Vilka förväntningar kan ställas på en sameby att bidra med relevant material för att certifikatshavaren ska kunna planera sina hänsyn till renkötseln på bästa sätt ur ett landskapsperspektiv.
- Vilka kriterier och förväntningar ligger på parterna utifrån begreppet god anda.

Den sista punkten om god anda utgår från att en del av granskningskommitténs uppdrag är att bedöma om en process har genomförts i god anda. God anda, som är ett begrepp inom FPIC (kapitel 3) och är tolkningsbart, försvårar granskningskommitténs arbete, menar personen och efterfrågar ett tydliggörande från FSC om vad god anda innebär. Samma person understryker vikten av att granskningskommittén är rättvis och konsekvent i sina bedömningar av hur parterna bidrar till god anda.

En av de intervjuade företrädarna för skogsbruket anser att det finns ett systemfel i FSC. Det handlar om att det inte går att säkerställa att de överenskommelser som görs mellan ledamöterna i P3-gruppen³ om hur samplaneringen ska fungera också gäller ute "på fältet" där samplaneringen genomförs – det finns inget avtal att hålla varandra ansvariga för. För att en certifikatshavare ska kunna upprätta en ärlig och uppriktig process (ett erkänt kriterium inom FPIC förtydligar personen) där information delas, kan inte en part utebli eller stå ansvarsfri för resultatet av samplaneringsprocessen. Det skulle därför underlätta för granskningskommittén om FSC klargjorde vilka kriterier och förväntningar som ligger på parterna, menar personen.

Ledamöters perspektiv på granskning

En av granskningskommitténs uppgifter är som tidigare nämnts att bedöma om alla möjligheter till anpassning från båda parter är beaktade i samplaneringsprocessen. En ledamot i granskningskommittén säger att det ibland kan vara svårt eftersom ord står mot ord.

3 En grupp bestående av representanter från storskogsbruket och SSR som tillsattes för att underlätta implementeringen av samplaneringen.

"Certifikatsinnehavaren anser å ena sidan att man gjort mycket stora eftergifter i skogsbruket till förmån för renskötseln, medan samebyn å sin sida anser att renskötsel omöjliggörs på grund av en viss åtgärd i ett för samebyn viktigt område.

- Ledamot i granskningskommittén

En annan svårighet uppstår enligt en ledamot när den renskötande parten i granskningen är en vinterbetesgrupp eller en familj inom en vinterbetesgrupp, eftersom skogsbruksstandarden specificerar att bedömningen om huruvida renskötsel omöjliggörs ska göras på nivån "hela samebyn". I skogsbruksstandarden begreppslista står att: "Omöjliggörande av renskötsel ... innebär att betestillgången väsentligt och långvarigt påverkas negativt sett till hela samebyns område (landskapet) med hänsyn taget till förflyttningen över året samt områdenas funktionella samband." För att kunna motsätta sig en skötselåtgärd med hänvisning till att renskötseln "omöjliggörs" måste samebyn enligt ledamoten, kunna visa att det sker på landskapsnivå, d.v.s. på hela samebyns område och inte enbart på ett enskilt betesområde eller objekt. Det lägger en betydande bevisbörda på samebyn, säger ledamoten.

Samma person anser att det råder stor okunskap kring vad FPIC innebär och att det finns behov av utbildning av alla parter, inklusive revisorer, för att undvika de misstolkningar av FPIC som råder i Sverige idag.

"Det vi ser i granskningskommittén är enligt mitt förmenande ofta avvikelser som borde kunna ha resulterat i en CAR, major eller minor.⁴ Detta förefaller dock inte att hända så ofta. Det finns behov av att utbilda även revisorer i vad FPIC innebär och vad standarden egentligen föreskriver."

- Ledamot i granskningskommittén

En ledamot säger att när det uppstår behov av processledning och granskning så är det ett tecken på tillitsbrist. Det är därför viktigt att jobba för god anda i samplaneringsprocessens alla steg för att öka tilliten. Ledamoten säger också att det är vanligt att parterna inte har skapat förutsättningar för konstruktiva samtal. Granskningskommittén har därför i flera fall tryckt på vad god anda innebär och understrukt att det innebär att vara lösningsorienterade.

"Ett blankt nej är inte god anda – om det finns en öppning måste den provas."

- Ledamot i granskningskommittén

4 CAR betyder Corrective Action Request och utfärdas av revisorer upptäcker att en certifikatsinnehavare inte uppfyller ett krav i FSC-standard. Major CAR måste åtgärdas snabbt (ofta inom 3 månader), annars kan certifikatet suspenderas. Minor CAR är mindre avvikelser som ändå behöver rättas till, men organisationen får mer tid.

4.5 Landskapsperspektiv i samplaneringen

I skogsbruksstandardens riktlinje 3.2.3 nämns att samplaneringsprocessen ska genomföras ur ett landskapsperspektiv:

Den svenska skogsbruksstandardens, Riktlinje 3.2.3

”Syftet med samplaneringsprocessen är att möjliggöra såväl renskötsel som skötselåtgärder. Samplaneringsprocessen sker i ett landskapsperspektiv för att ge bägge parter en bättre överblick över den sammantagna effekten av de åtgärder som föreslås. Det förutsätts att båda parter därmed väger in alla aspekter som påverkar möjligheten att nyttja marken. (...)”

De samiska renskötarnas perspektiv på landskapet handlar om att renskötelsens grundförutsättningar ska kunna upprätthållas i hela samebyn. För detta krävs sammanhängande marker med fungerande flyttleder, kalvningsområden, övernattningsbeten och möjlighet till säsongsvariation i användningen. På vinterbetesmarkerna behöver det finnas god tillgång till mark- och hänglav. Renskötarnas syn på landskapet är dynamisk eftersom det påverkas av flera olika typer av markanvändning, väder- och klimatförhållanden. Eftersom renarnas rörelsemönster styrs av framkomlighet och betestillgång, behöver renskötaren kontinuerligt anpassa sig till förändringarna i landskapet. Stora kalhyggen, markberedning, contortaplantering och intensiv skogsskötsel försvårar eller förstör förutsättningarna för traditionell renskötsel.

“... det är ingen renskötsel om man måste stödutfodra – då har det sparat ut totalt”.

- Samebyrepresentant

Det finns kritik från flera samebyrepresentanter om att skogsbruket inte tar fullt ansvar för de kumulativa effekterna i landskapet av att ha påverkat renbetesområdet under lång tid, med minskande mängd gammal skog och stora mark- och hänglavförluster som följd. Historiken regleras dock inte av skogsbruksstandardens. Standarden säger att samplanering ska erbjudas samebyar som berörs av planerade skötselåtgärder inom de kommande 5–7 åren.

Flera samebyrepresentanter uttrycker att skogsbrukets syn på landskapet ofta är för lokal eller objektsorienterad och begränsar sig till skogsbrukarens eget innehav. Samebyarna tänker i större helheter, ofta tusentals hektar, där mosaiker av skogstyper behövs i form av ungskog, gallrad skog och gammelskog. Idag kan de skogsföretag som använder samplanering.se inte se samma sak som samebyarna. De ser endast sitt eget innehav, medan samebyarna också ser innehavet hos andra certifierade företag som använder samplanering.se.

Samplanerarna från skogsbruket beskriver ”ett landskapsperspektiv i samplaneringen” i termer av:

- att förstå samebyarnas nyttjande av landskapet, inklusive deras önskemål och historiska användning av områden,
- att agera rättvist och konsekvent mellan samebyar. Det finns en oro för att avverkning styrs till mer samarbetsvilliga byar och att det på sikt kan leda till orättvisor och minskat intresse för samplanering hos dessa samebyar,
- att planera skogsbruket över längre tidshorisonter (5–10 år) och se till helheten, inklusive åldersfördelning, avsättningar, tidigare hänsyn, och andel contorta.

Skogsbrukaren har i sin verksamhetsplanering i regel ett objektperspektiv (där varje så kallad ”avdelning” har ett enhetligt åtgärdsbehov) och planeringshorisonten är i allmänhet 5–10 år. Utvärderingen visar att skogsbrukarna ofta upplever sig ha dåliga förutsättningar att planera ur ett landskapsperspektiv eftersom de inte har tillräcklig kunskap om samebyarnas användning av markerna. Mer om detta under mellanrubriken ”Digital information” nedan.

En samplanerare från skogsbruket säger att det råder osäkerhet kring vad FSC menar med ett landskapsperspektiv och att ett tydliggörande skulle minska friktionen i samplaneringsdialogen. En annan säger att det är viktigt att man från skogsbrukets sida frågar samebyn hur deras landskapsperspektiv ser ut. Det finns också önskemål från skogsbruket om att få information om andra skogsföretags planerade skogsbruksåtgärder i landskapet, för att kunna få den helhetsbild som krävs för att själv kunna planera ur ett landskapsperspektiv.

Proaktivitet

Det finns önskemål från samebyar om att skogsbrukaren ska vara mer proaktiv och komma med egna lav- och renskötselanpassade förslag, snarare än att vänta in kraven från samebyarna. Det är också tanken enligt skogsbruksstandarden.

Samplanerare från skogsbruket ger å andra sidan exempel på situationer där alltför långtgående detaljplanering lett till att dialogen med samebyn låst sig och att samebyn behöver få utrymme att påverka hänsynsåtgärderna. Flera nämner också att samebyar kan ha olika behov och olika syn på ”best practice”, vilket påverkar möjligheterna att ”standardisera” hänsyn till renskötseln.

En utmaning som lyfts av samplanerare från skogsbruket är att detaljplanering är resurskrävande. En säger att det inte är praktiskt genomförbart att detaljplanera stora mängder objekt om man inte kan vara ganska säker på att få samtycke för majoriteten av dessa.

"Det är viktigt att samebyn inför samplaneringen kan peka ut vilka avdelningar som är viktigast, så att vi kan detaljplanera dem så att de kan se hur det blir. Vi har inte kapacitet att göra det på varje avdelning eftersom vi får så mycket nej."

- Samplanerare från skogsbruket

En samebyrepresentant beskriver ett gott exempel där han och skogsbrukets representant med tiden lärt känna varandra ganska väl och lyckats bygga upp en god relation. Ett telefonsamtal är aldrig långt borta och parterna har en tät dialog om stort och smått under hela året. De bygger successivt upp mer och mer kunskap om varandras behov. Det har lett till ömsesidigt lärande som gjort det lättare för parterna att närma sig ett landskapsperspektiv och prioritera fältsynen till viktiga och svåra objekt.

"Det är positivt när skogsbruket lämnar proaktiva förslag på anpassningar. Det gör att fältsynen kan koncentreras till de särskilt prioriterade områdena/åtgärderna. (...) Det får samtidigt inte bli så att samebyn "lämnar över" hänsynen till skogsbruket – varför ska vi då ha samplanering? Därför bättre att prata om att skogsbruket tar ett större ansvar för anpassningar/förslag, medan bedömning av hänsyn ligger hos samebyn."

- Grupp 16, samplaneringsforum, 2025, Arvidsjaur

Flera samplanerare från skogsbruket menar att det finns potential att förbättra samebyarnas möjligheter att förutsäga vilken hänsyn skogsbrukaren kommer att ta, genom skötselinstruktioner, policies, etcetera. Flera samebyar lyfter fram Sveaskogs röjningsstrategi som ett gott exempel. Både samebyar och samplanerare från skogsbruket nämner också branschgemensamma målbilder som en möjlighet att öka förutsägbarheten för skogsbrukets hänsyn till renskötseln.

"Samma typ av objekt/skog kan (...) behöva ha olika hänsyn beroende på hur området nyttjas och av vilken sameby."

- Grupp 14, samplaneringsforum, 2025, Arvidsjaur

Muntlig dialog

Flera samebyrepresentanter säger att den lokala kunskapen om renens behov i landskapet byggs upp successivt i dialogen mellan samebyns och skogsbrukets representant när det finns ett gott samarbete. Problem kan uppstå när skogsbrukets samplanerare ska täcka in så stora geografiska områden att det blir svårt att ha tillräcklig lokalkännedom, säger en samebyrepresentant. Ett par samebyrepresentanter nämner också som ett problem att skogsbruket har relativt stor omsättning på personal, vilket försvårar kunskapsöverföring från renskötseln till skogsbruket. Omsättning på entreprenörer beskrivs som ett liknande problem. Kommunikationen i skogsbrukets produktionskedja fungerar inte alltid, beskriver samebyrepresentanter, och även om skogsbrukarens representant vet vilka anpassningar som behöver göras är det inte självklart att det

når vidare till nästa led. Det finns en upplevelse av att konsekvenser av fel som entreprenörer begår drabbar samebyarna och att skogsbruket skulle behöva ta större ansvar när entreprenörer gör fel.

Det finns en medvetenhet hos båda parter om vikten av att skapa en god muntlig dialog och också om risker med att information förmedlas enbart muntligt.

Digital information

Det finns tydliga önskemål från skogsbruket om att få tillgång till aktuell, digital information om renskötselns nyckel- och kärnområden, flyttleder och fasta anläggningar. Man skulle gärna ta emot information om samebyarnas markutnyttjande via karta eller GIS och efterlyser bättre lavkartor för att kunna bli bättre på att bibehålla marklaven vid skogsbruksåtgärder. Flera samplanerare från skogsbruket säger att det är viktigt att få samebyarna att våga berätta vilka områden som är viktiga och mindre viktiga för renskötseln, eftersom det skulle öka möjligheterna att samplanera ur landskapsperspektiv i stället för att behöva gå igenom väldigt många objekt, ett efter ett, vid samplaneringsmötena.

”Man kan inte klicka igenom 3000 ha bestånd för bestånd. Om samebyarna har tillit till att vi kan vårt jobb och att vi tar hänsyn skulle det bli enklare. Skogsbrukets gamla synder finns med i bilden och man tittar gärna i backspeglarna. ... Det tar bara mer och mer tid för oss och för dem. Deras jobb är att sköta renarna. Ingen därifrån vill hålla på med samplaneringen. De sliter ont.”

- Samplanerare från skogsbruket

Den sammantagna bilden från intervjuerna med samebyrepresentanterna är att de med något undantag ser ganska stora hinder att möta skogsbrukets önskemål om uppdaterade renbruksplaner. Samebyrepresentanter tycker att det är komplicerat att arbeta in sin traditionella kunskap i de digitala renbruksplanerna, som representerar ett västerländskt sätt att planera. Man ser problem med att hålla planen aktuell och ser inte att den berättar om den dynamik i landskapet som renskötaren är tvungen att förhålla sig. En samebyrepresentant förklarar det så här:

”Att hålla renbruksplanen uppdaterad är jättesvårt. Markerna förändras så fort. Vi gjorde den senaste uppdateringen för 10 år sedan och mycket har förändrats sedan dess. Jag är rädd att renbruksplanen ska ge en missvisande bild av hur vi använder markerna. Jag försöker förklara och ha en god dialog i stället. Det finns också en oro för att till exempel vindkraftsexploater ska använda informationen i renbruksplanen på ett sätt som inte gynnar oss.”

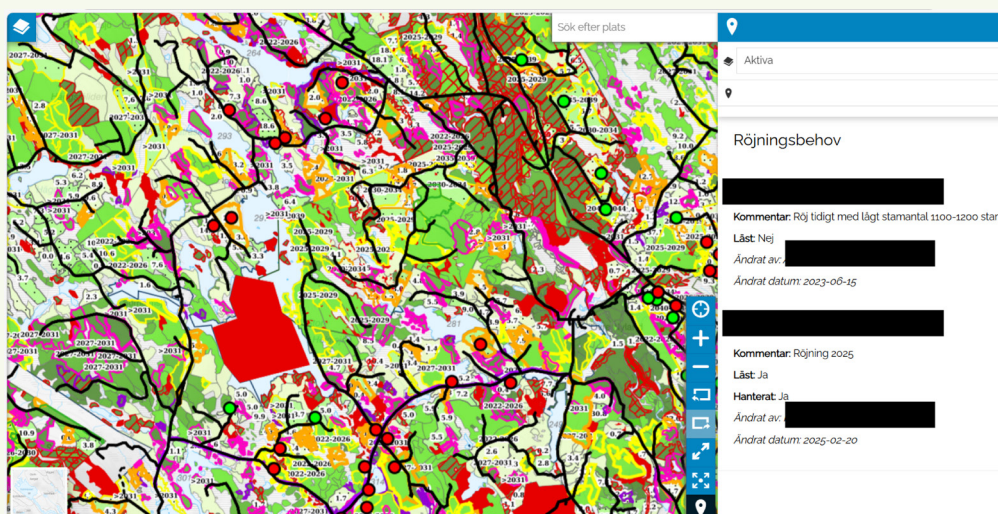
- Samebyrepresentant

Samtidigt säger flera samebyrepresentanter att skogsbruket, utan information om vad som är viktigt för renen i landskapet, riskerar att planera i blindo. En person säger att han tror att många samebyar skulle vara villiga att dela ut uppdaterad och digitalt integrerad information i form av till exempel "shapefiler" för lav- och flyttleder, när det finns förtroende mellan parterna.

Många representanter för samebyarna och skogsbruket lyfter fram fördelarna med samplanering.se, ett redskap som skogsbruket (Sveaskog) har utvecklat för att leva upp till FSC:s krav. Där kan skogsbruket och renskötseln bland annat dela kartor som stöd för samplaneringsprocessen. Det finns flera konkreta önskemål om förbättringar som skulle göra tekniken mer anpassad till samebyarnas vardag, bland annat att systemet utvecklas med en applösning, så att det blir lättare och snabbare att hantera via mobilen ute i fält. Systemet ägs gemensamt av flera skogsbolag och många samebyar kan framföra önskemål om utveckling av systemet via personer de samplanerar med. Det finns dock ingen användargrupp för utvecklingsfrågor där renskötarna är representerade.

En samebyrepresentant föreslår att man via samplanering.se skulle kunna göra det möjligt att dela information om nyckel- och kärnområden, flyttleder och rastplatser via enkla skisser som lätt kan ändras när renens förutsättningar i landskapet förändras på grund av exploateringsprojekt och klimatförändringar.

I vissa samplaneringsrelationer har parterna hittat väl fungerande rutiner för att kommunicera om röjningsbehov och andra åtgärder som kan underlätta för renskötseln i landskapet. Flera använder redan idag möjligheten att lägga kartnålar med kommentarer i samplanering.se när man passerar en plats där det finns behov av en skötselåtgärd som förbättrar för renen. Figur 2. visar en skiss där en renskötare har passerat ett objekt med röjningsbehov och valt att lägga in en kartnål i samplanering. Skogsbrukets representant har kvitterat genom att meddela när röjningen är planerad att genomföras.

Figur 2. Skärmdump från samplanering.se som visar hur en samebyrepresentant kommunicerar röjningsbehov med sin samplaneringspartner i skogsföretaget.

4.6 Identifiering av områden med hävdvunnen samisk renskötsel

Princip 3 bygger på att certifikatsinnehavaren fastställer och identifierar vilka urfolk som finns inom skogsbruksenheten eller påverkas av brukandet. I den svenska skogsbruksstandarden uttrycks detta så här:

Den svenska skogsbruksstandarden, Riktlinje 3.1.1

”Certifikatsinnehavaren identifierar de områden inom markinnehavet där hävdvunnen samisk renskötsel bedrivs. Detta görs i samverkan med berörda samebyar. Certifikatsinnehavaren ska sedan i samverkan med dessa urfolk fastställa deras rättigheter i fråga om besittningsrätt, tillträde och nyttjande av skogstillgångar och ekosystemtjänster, hävdvunna rättigheter samt lagliga rättigheter och skyldigheter inom skogsbruksenheten. Certifikatsinnehavaren ska även identifiera områden där dessa rättigheter ifrågasätts.”

Resultaten nedan bygger på intervjuer med fyra certifikatsinnehavare, dvs personer som ansvarar för att ett certifierat skogsföretag följer FSC:s skogsbruksstandards och krav.

Tre av fyra intervjuade certifikatsinnehavare säger att det finns svårigheter med att fastställa var renskötsel bedrivs och vad som räknas som ”hävdvunnen renskötsel”. Nuvarande skogsbruksstandard anses ge utrymme för tolkning i högre grad än den förra, där det fanns en tydligare definition av renskötselområdet.

En certifikatsinnehavare säger att samebyarna ges tolkningsföreträde när juridiken är otydlig, vilket i praktiken gör att skogsbrukaren får acceptera samebyarnas ståndpunkt i frågan om hävdvunnen renskötselrätt. Certifikatsinnehavaren tycker inte att gränssättningsfrågan ska hanteras inom FSC och anser att det idag i praktiken är samebyarnas erfarenheter som avgör var gränsen går.

En certifikatsinnehavare beskriver särskilda utmaningar i ett område strax nedanför FSC:s officiella gräns, där renskötsel bedrivs samtidigt som området inte finns med på gränsdragningskommitténs karta från 1974 (*Lantbruksstyrelsen 1978*).

I områden där samisk renskötsel saknar erkännande i formell dokumentation finns exempel på hur parterna söker vägar att komma framåt i samplaneringen. En certifikatsinnehavare beskriver att parterna slutit ett avtal om att samplanera i vilket det framgår att skogsbrukaren inte erkänner en hävdvunnen samisk renskötsel i området, dvs. att man i praktiken är oense med samebyn om den faktiska renbetesrätten ur ett juridiskt perspektiv, men är beredd att samplanera

ändå. Certifikatsinnehavaren förklarar att det är svårt att erkänna renskötselrätten där den kan anses vara lite svag, eftersom kraven i samplaneringsprocessen är så långtgående.

"... det är ett stort kliv att medge renskötselrätten eftersom det i förlängningen leder till möjlighet för samebyn att lägga in veto för skogsbruksåtgärder med hänvisning till FPIC."

- Certifikatsinnehavare

Sammanfattningsvis tycker de certifikatsinnehavare som ser problem med identifiering av områden inom markinnehavet där hävdvunnen samisk renskötsel bedrivs, att FSC:s formuleringar är alltför tolkningsbara. Med ökad tydlighet tros konflikter mellan skogsbruket och vissa samebyar kunna undvikas.

Certifikatsinnehavare beskriver att det kan vara svårt att avgöra var hävdvunnen renskötsel bedrivs, eftersom nuvarande standard ger stort tolkningsutrymme.

I intervjuerna framkommer allt från otydliga gränser till områden där renskötsel sker utan formellt erkännande. Några menar att samebyarnas erfarenhet i praktiken väger tyngst, andra lyfter att otydligheten riskerar att skapa konflikter. Samtidigt finns exempel där parterna ändå enas om att samplanera trots olika syn på renbetesrätten.

Foto: FSC Sverige.

4.7 Revision

FSC-certifiering bygger på internationellt vedertagna principer för tredjepartscertifiering. Revisorerna granskar skogsbrukets efterlevnad av FSC:s principer och kriterier genom fältbesök, dokumentgranskning och intervjuer med berörda aktörer med syfte att samla underlag för revisionen. Om ett certifierat företag bedöms ha avvikit från skogsbruksstandarden, utfärdar revisorn en mindre eller större avvikelse, med tillhörande krav på korrigerande åtgärder. Dessa avvikelser dokumenteras i revisionsrapporten och används av certifieringsorganet som grund för att utfärda, förnya eller återkalla ett FSC-certifikat. Samtliga certifieringsorganisationer som verkar inom FSC-certifiering ackrediteras av Assurance Services International (ASI).

Revisorerna kan även agera på klagomål som inkommer till certifieringsorganet från intressenter. Inom ramen för princip 3 kan detta exempelvis gälla samebyar som anser att skogsbruksstandarden inte efterlevs. Revisorernas uppgift är då att bedöma om klagomålet bör leda till en avvikelse för certifikatsinnehavaren.

Hittills har de avvikelser som revisorerna identifierat kopplat till princip 3 främst handlat om brister i samplaneringsprocessen; att samebyn inte känt sig lyssnad på, att överenskommelser inte följts eller att exempelvis en skonsam markberedningsmetod utlovats i planeringen men att i praktiken en annan metod använts, som skadat lavtäcket.

Nedan sammanfattas resultatet av ett fokusgruppssamtal med tre revisorer från olika certifieringsorganisationer, alla med mångårig erfarenhet av att revidera den svenska skogsbruksstandarden och i något fall även andra nordiska skogsbruksstandarder. Vissa av de synpunkter från revisorer som återges nedan är gemensamma, men det finns också delar där revisorerna ser olika på behovet av att uppdatera skogsbruksstandarden.

En alltför tolkningsbar skogsbruksstandard

Revisorerna menar att den svenska skogsbruksstandarden är alltför tolkningsbar eftersom den blandar bindande regler med rekommendationer. De framhåller att deras uppgift är att tillämpa skogsbruksstandarden, inte tolka den och varnar för att otydliga indikatorer riskerar att göra revisionen subjektiv och mer sårbar för överklaganden. Som lösning efterlyser de fler mätbara indikatorer som entydigt visar om kraven är uppfyllda. Samtidigt betonar de vikten av en flexibel standard, eftersom certifierade företag varierar i storlek, intensitet i brukandet och samarbetar med samebyar som har olika förutsättningar. Balansen mellan tydlighet och anpassningsbarhet är central, underströks i samtalet.

En av revisorerna lyfter särskilt behovet av en tydligare uppdelning mellan normativ text och vägledning. Som stöd för både revisorer och certifikatsinnehavare föreslås även att införa verifierare – en modell som redan används i flera andra nationella FSC-standarder. Verifierare är inte normativa i sig, men fungerar som konkreta exempel på hur en indikator kan uppfyllas, exempelvis genom dokumentation eller observationer. De

konkretiserar hur en indikator kan uppfyllas och skulle kunna bidra till mer enhetliga bedömningar, minska tolkningsutrymmet och underlätta för certifikatsinnehavare att förstå vad som faktiskt förväntas.

”Om en indikator kräver en halv A4-sida för att förklaras, är det nog inte ett bra krav.”

– Revisor

Revisorer förespråkar också ökad tydlighet kring vad som är en tillräcklig ansträngning från skogsbrukets sida för att få en samplaneringsprocess till stånd. Det lyftes fram som ett problem för revisorerna att det är otydligt vad som ska hända när en sameby inte svarar på skogsbrukarens inbjudan till samplanering eller tackar ja och sedan inte svarar an. Revisorerna lyfte samtidigt fram samebyarnas stora samrådsbörda, eftersom en och samma sameby ofta samplanerar med flera olika skogsföretag och dessutom deltar i samråd med vindkraftsföretag, gruvföretag med flera.

Avvikelser inom princip 3 handlar om brister i samplaneringen – allt från att samebyar inte känt sig hörda till att utlovade metoder inte följts i praktiken. Revisorerna beskriver dagens standard som för tolkningsbar, där blandningen av krav och rekommendationer gör bedömningarna svårare och mer subjektiva. De efterfrågar tydligare, mätbara indikatorer och en tydligare uppdelning mellan normativ text och vägledning. Samtidigt behövs flexibilitet, eftersom förutsättningarna varierar stort mellan företag och samebyar. En återkommande fråga är vad som ska anses vara en tillräcklig ansträngning från skogsbrukets sida när samebyar har begränsade resurser och en tung samrådsbörda.

Foto: Exkursion i Sorsele 2025, FSC Sverige.

4.8 Samplaneringen i förhållande till FPIC

Uppfyller samplaneringsprocessen innebörden av FPIC? (FPIC beskrivs i kapitel 3.)

Är samtycket fritt? Indikator 3.2.2 lägger en god grund för att samebyns samtycke ska vara fritt. Samebyn ”erbjuds” en samplaneringsprocess och ”kan välja att inte ge samtycke till åtgärder”. Indikatorn säger också att ”resultaten av samplaneringsmöten och eventuell fältsyn, inklusive samebyns ställningstaganden, protokollförs och protokollen justeras av båda parter”.

Att samebyarna jobbar med samplanering utan ersättning eller med symbolisk ersättning, medan skogsbrukets företrädare gör det på betald arbetstid kan betraktas som en ofrihet. För samebyns del genomförs samplaneringen i allmänhet på ideell basis i konkurrens med renskötseln och annan verksamhet.

Det kan diskuteras i vilken utsträckning samebyarna kan välja att inte ge sitt samtycke. Om man tolkar skogsbruksstandarden bokstavligt kan skogsbrukaren genomföra skogsbruksåtgärder utan samtycke om man kan visa att nekat samtycke skulle påverka det långsiktiga skogsbruket ”väsentligt”. Samebyarna behöver, för att kunna neka samtycke, visa att en viss typ av åtgärd innebär att den samiska renskötselns lagliga och hävdvunna rättigheter är hotade på ett sätt som omöjliggör renskötsel efter genomförd samplaneringsprocess. Enligt skogsbruksstandardens ordlista innebär omöjliggörande av renskötsel ”att betestillgången väsentligt och långvarigt påverkas negativt sett till hela samebyns område (landskapet) med hänsyn taget till förflyttningen över året samt områdenas funktionella samband”.

Flera av de intervjuade samebyrepresentanterna är kritiska till att objekt man valt att inte ge samtycke till regelmässigt kan komma upp till samplanering igen fem år senare, även om områdena är mycket viktiga för renskötseln.

I skogsbruksstandardens riktlinje 3.2.3 anges att de personer som företräder samebyn ska ha mandat att företräda hela samebyn. Intervjuer med företrädare för samebyar visar att i områden som är viktiga för renskötseln kan vissa förslag på planerade skogsbruksåtgärder behöva förankras med fler medlemmar – ibland också med samebyns styrelse eller årsstämma. Med en sådan beslutsordning kan det vara svårt för företrädarna att uppfylla riktlinjens intention om att ha mandat att representera hela samebyn. Riktlinjen riskerar att stå i motsättning till kravet på ”fritt” samtycke, eftersom en sameby enligt FPIC ska kunna använda sina egna former för representation och beslutsfattande för att uttrycka eller neka samtycke, till exempel styrelse- eller stämmobeslut. Samebyns rätt att tillämpa sina egna beslutsprocesser kan också påverka hur lång tid samplaneringsprocessen tar, vilket tas upp i kapitel 4.1.

”Fritt” samtycke innebär att som rättighetsinnehavare under vissa omständigheter kunna återkalla sitt samtycke till planerade skogliga åtgärder. Den svenska skogsbruksstandarden uttrycker inte under vilka omständigheter samebyn har rätt att återkalla sitt samtycke till en skogsbruksåtgärd.

Är samtycket på förhand informerat?

Det finns utförliga riktlinjer i skogsbruksstandarden som ska skapa förutsättningar för att samebyns samtycke ska kunna vara på förhand informerat:

- att certifikatsinnehavaren i god tid ska skicka inbjudan till samplanering och underlag som visar vad samplaneringen omfattar,
- att parterna ska komma överens om en ungefärlig tidpunkt under året då det är lämpligt att genomföra samplaneringsprocessen,
- att man tillsammans metodiskt går igenom föreslagna skogsbruksåtgärder, samebyns ställningstaganden och behov av hänsyn vid varje åtgärd och gemensamt tar fram åtgärder som i förekommande fall kan minska den negativa påverkan och möjliggöra att skötselåtgärden kan genomföras samt
- att skötselåtgärder inte genomförs innan samplaneringsprocessen har genomförts.

Detta talar för att samebyn ska kunna fatta ett på förhand informerat beslut, men flera samebyrepresentanter och samplanerare från skogsbruket vittnar om att den stora mängden information som samebyns företrädare behöver hantera inför ett samplaneringsmöte ofta blir problematisk för samebyn. Ett och samma samplaneringstillfälle kan omfatta flera hundra objekt. Kapacitetsfrågan tas upp mer utförligt i kapitel 4.1.

Skillnader i implementering av FPIC mellan Sverige, Kanada och Ryssland

Teitelbaum et al. (2021) analyserar hur principen om FPIC har tolkats och implementerats i tre av FSC:s nationella skogsbruksstandards; i Kanada, Ryssland och Sverige. Syftet med studien var att förstå hur FPIC förhandlats fram och artikulats i FSC:s nationella standarder och vad detta säger om lokala tolkningar av urfolks rättigheter. Författarna bygger sin analys på 49 intervjuer, samt jämförelser av nationella FSC-standarder och FSC:s internationella generiska indikatorer.

Artikeln identifierar tre huvudsakliga sätt att förstå FPIC:

1. Rättighetsbaserad tolkning med fokus på självbestämmande och kollektivt samtycke. FPIC är en icke-förhandlingsbar urfolksrätt grundad i självbestämmande. Samtycke innebär möjlighet att säga nej. Kollektiva rättigheter erkänns.

2. Relationell ansats med fokus på dialog, förtroende och relationer. Samtycke är en process snarare än en punkt, och involverar kontinuerlig förhandling snarare än ett definitivt beslut.
3. Proceduriell tolkning där FPIC främst förstås som en formell process som består av definierade steg och rutiner. Fokus ligger på att säkerställa att fastställda krav och procedurer följs, snarare än att omfördela beslutsmyndighet. Inom denna tolkning betraktas genomförda samråd som ett uttryck för att FPIC har uppfyllts, även om graden av faktisk påverkan för de berörda parterna kan variera.

Tre fallstudier som forskarna genomfört visar på skillnader och likheter mellan länderna i sättet att tillämpa FPIC i den nationella skogsbruksstandarden:

- Kanada: Processen då FPIC implementerades i skogsbruksstandarden präglades av en relationell (2) syn på FPIC. Resultatet är en flexibel standard med krav på kapacitetsbyggande och respekt för urfolks beslut, men också med kompromisser som speglar skogsbrukets och andra intressenters motstånd mot att FPIC fullt ut blir ett verktyg för beslutsfattande.
- Ryssland: Tillämpningen av FPIC är mer begränsad och starkt proceduriell (3). Den ekonomiska kammaren motsatte sig FPIC:s breda tillämpning och en bilaga infördes för att begränsa både vem som kan ge samtycke och i vilka situationer. Det finns många undantag i den ryska standarden, vilket forskarna anser urholkar FPIC:s innebörd.
- Sverige: Processen är förhållandevis relationell och samförståndsorienterad (2), men standarden har tydliga, förutbestämda rutiner och är på det sättet relativt proceduriell (3). De samiska rensköttarnas rätt att ge eller neka samtycke gäller inte alla skogsbruksåtgärder utan är inskränkt till specifika skogsbruksåtgärder under vissa villkor. Parterna ska göra sitt yttersta för att komma överens och om oenighet kvarstår kan processledning eller granskning begäras. Det finns ingen garanti för att samebyarnas nekande leder till att åtgärden inte genomförs. Även om FPIC erkänns i standarden, kan praktiska faktorer som bristande resurser, tidspress och otillräcklig tillgång till information påverka samebyarnas möjlighet att fullt ut nyttja sin rätt till samtycke. Forskarna anser att det fanns teoretiskt stöd för urfolksrättigheter i arbetet med standarden, men att processen i praktiken genomsyrades av svensk rättstradition, där skogsbrukarens rätt ofta överordnas sedvanerätt. Den juridiska statusen för samernas rättigheter i Sverige (ingen formell territoriell rätt till marken) skapade ett motstånd från vissa aktörer mot en "stark" tolkning av FPIC och i svensk tappning blir FPIC därför, menar forskarna, en processinriktad mekanism snarare än ett rättighetsbaserat veto.

I alla tre länder uppstod en tydlig konflikt mellan den sociala/urfolkskammaren och den ekonomiska kammaren. Den ekonomiska kammaren uttryckte ofta skepsis eller motstånd mot FPIC, bland annat på grund av oro för ett "urfolks-veto", otydliga rättighetsbaserade formuleringar och risken för ekonomiska störningar om samtycke dras tillbaka. Även om konfliktlinjerna liknade varandra utvecklade sig

processerna på olika sätt i varje land, och FPIC översattes och anpassades till nationella förhållanden. Studien visar hur en internationell norm som FPIC formas om i mötet med nationella institutioner, aktörer och politiska sammanhang. Den visar också att FPIC i de nationella FSC-standarderna ofta rör sig bort från det breda, rättighetsbaserade synsättet i den internationella standarden och i stället omformas till mer tekniska och begränsade modeller. Detta riskerar att hamna i konflikt med hur många urfolk själva ser på FPIC – som en del av självbestämmande och ett sätt att få en helhetssyn på land och resurser. Författarna menar att mer forskning om faktisk tillämpning av FPIC behövs.

Flera av de intervjuade samebyrepresentanterna är kritiska till att objekt man valt att inte ge samtycke till regelmässigt kan komma upp till samplanering igen fem år senare, även om områdena är mycket viktiga för renskötseln.

Forskning visar att FPIC i de nationella FSC-standarderna ofta rör sig bort från det breda, rättighetsbaserade synsättet i den internationella standarden och i stället omformas till mer tekniska och begränsade modeller.

Foto: Samplaneringsforum Arvidsjaur 2025, FSC Sverige.

5. DISKUSSION OCH FÖRSLAG

Samexistens mellan skogsbruk och renskötsel kan betraktas som en ”svårlöst samhällsfråga” (Jordan 2011). Sådana frågor kännetecknas av långvariga problem där många faktorer samverkar och flera intressenter behöver samarbeta för att hantera frågan tillsammans. Det finns ofta djup oenighet mellan aktörer både om hur problemet ska förstås och vad som bör göras åt det. De kan inte heller lösas en gång för alla och det råder ofta oenighet om vad som utgör ett lyckat resultat. Enkla åtgärder räcker i regel inte, utan förändringar krävs i allmänhet på systemnivå.

Vid hantering av svårlösta samhällsproblem är skapandet av en robust samarbetskultur (Carlson et al. 2019) en viktig del i kapacitetsbyggandet. God anda, en central del av FPIC och som ska genomsyra FSC Sveriges samplaneringsprocess, bidrar till att skapa en robust samarbetskultur.

I många av intervjuerna som ligger till grund för den här utvärderingen nämns att tillit och förtroende måste finnas mellan parterna som ska genomföra samplanering. I en bok av Wendelheim et al. (2021), som bygger på forskning från 1990-talet vid Psykologiska institutionen på Stockholms universitet och Wendelheims långa erfarenhet som organisationskonsult, beskrivs modellen ”öppenhets- och tillitsspiralen”. Den förklarar hur mer öppenhet hos individer kan leda till ökad tillit, vilket i sin tur främjar öppenhet som i sin tur leder till att tilliten ökar ytterligare. Wendelheim betonar att ju mer komplex och strategisk uppgift en grupp har att hantera, desto djupare relationer och högre nivå av tillit krävs för att gruppen ska kunna samarbeta effektivt. Grupper som hanterar komplexa frågor behöver enligt Wendelheim utveckla en kultur präglad av öppenhet och tillit för att kunna möta sina utmaningar framgångsrikt.

Flera intervjuer vittnar om att samplaneringsrelationer många gånger fungerar väl; samplaneringen känns viktig för båda parter, dialogen är god och parterna visar respekt för varandras kunskap. Ju fler som upplever det så, desto bättre förutsättningar för att samplaneringen ska fungera.

Nedan följer diskussion och förslag som bygger på det material som samlats in under utvärderingen. Förslagen är tänkta att fungera som diskussionsunderlag under den kommande revisionen av skogsbruksstandarden. De kan förhoppningsvis också bidra till att utveckla arbetssätt som får samplaneringen att fungera ännu bättre.

5.1 God anda och goda exempel

Det finns många exempel på välfungerande samplaneringsrelationer där tillit, kunskap och fungerande arbetssätt byggts upp över tid. Om de goda exemplen kunde spridas finns stor potential till lärande.

Ett sätt att beskriva välfungerande samplaneringsrelationer är att utgå från begreppet god anda som är centralt inom FPIC och ska genomsyra samplaneringsprocessen. God anda definieras, som tidigare nämnts, i FSC Sveriges rekommendationer om samplanering. Utifrån den definitionen

upplever skogsbrukets samplanerare och samebyarnas representanter att flera delar av god anda ofta uppfylls. Några exempel:

- Båda parter beskriver generellt varandra som lösningsorienterade.
- Dialogen upplevs av båda parter som öppen, ärlig och konstruktiv.
- Parterna anser att de respekterar varandras kunskaper.
- Parterna håller tidsramarna som rekommenderas i skogsbruksstandarden.

En grundläggande framgångsfaktor för samplaneringsprocessen är att parterna lyckas skapa och upprätthålla en gemensam och trygg gränsyta där det finns förutsättningar för produktiv dialog och där olika intressen kan tillgodoses samtidigt. Tillit är dock en färskvara och god anda behöver därför omfatta alla som direkt eller indirekt påverkar samarbetsklimatet i gränsytan.

Förslag till parterna:

- Sök former för att systematiskt sprida de många goda exempel som finns på fungerande samplanering, exempelvis via samplanering.se.
- Säkerställ att alla som direkt eller indirekt påverkar samplaneringsdialogen agerar i god anda. Visa i ord och handling på alla nivåer att det finns goda intentioner att hitta lösningar.

5.2 Skogsbruksstandarden struktur och tydlighet

Flera revisorer, granskare och representanter från både skogsbruk och samebyar anser att vissa delar av skogsbruksstandarden är alltför tolkningsbara. Det anses skapa osäkerhet vid tillämpning och revision. Samtidigt behöver skogsbruksstandarden ge utrymme för flexibilitet, eftersom samplaneringens arbetssätt kan behöva anpassas till lokala förutsättningar. Balansen mellan tydlighet och flexibilitet är en central och delikat fråga.

Förslag till FSC Sverige:

- Genomför en eller flera analytiska workshops med granskare, revisorer och företrädare för parterna för att ta fram förslag på hur skogsbruksstandarden kan förtydligas utan att flexibiliteten går förlorad. Sträva efter att minska tolkningsutrymmet och definiera centrala begrepp som idag upplevs otydliga. Skapa förutsättningar för att denna analys kan göras i konstruktiv dialog och inte blir en förhandling om vilka exakta formuleringar som ska stå i skogsbruksstandarden – det är ett senare steg.

• **Tydligare normativ struktur:**

- Klargör skillnaden mellan bindande regler och vägledning.
- Överväg att flytta icke-normativa delar till checklistor eller vägledning.
- Diskutera vilka normativa delar som idag ligger utanför den bindande delen av skogsbruksstandarden och därför borde lyftas in.

• **Mätbara indikatorer och verifierare:**

- Utvärdera om det går att möta önskemål från revisorer om fler konkreta, mätbara indikatorer som minskar tolkningsutrymmet.
- Inför om möjligt verifierare (exempel på hur indikatorer kan uppfyllas), en modell som används i vissa andra FSC-standarder.

Se även kapitel 5.7 om identifiering av områden med hävdvunnen renskötsel.

5.3 Tidsaspekten

Utvärderingen visat att samplaneringsprocesser ibland drar ut på tiden eller stannar upp. Lite längre processer kan i allmänhet accepteras av skogsbruket, så länge relationen med samebyn är god och det finns ett ömsesidigt intresse av att komma framåt. Men om samplaneringen inte kommer i gång, drar ut mycket på tiden eller inte avslutas, exempelvis för att ett protokoll inte får sin underskrift, så uppstår problem för skogsbruket som inte kan bedriva sin verksamhet. Skogsbruket behöver förutsägbarhet kring hur lång tid en samplaneringsprocess kan få ta och efterlyser tydligare regler för vad som gäller om en sameby inte bidrar till att föra processen framåt. Representanter för granskningskommittén och revisorer vill också få ett tydliggörande av vad som är en tillräcklig ansträngning från skogsbrukets sida för att få samplanering till stånd.

Rekommendationer till FSC Sverige:

- Tydliggör i skogsbruksstandarden vad som ska hända om en sameby inte tar aktiv del i samplaneringsprocessen. Kanske behövs ett första formaliserat steg som dokumenterar om samebyn har tackat ja eller nej till samplanering. Givet att samebyn tackar ja behöver det finnas en punkt där certifikatsinnehavaren kan anses ha gjort tillräckligt stora ansträngningar för att få samplaneringsprocessen att fungera. Kraven behöver vara så tydliga att revisorerna kan avgöra om certifikatsinnehavarens gjort tillräckligt – använd om möjligt så kallade verifierare (se 5.2).
- Tydliggör vilka krav på hänsyn till renskötseln som ställs på certifikatsinnehavaren om samebyn tackar nej till samplanering eller avstår från att svara på ett erbjudande om att samplanera.

5.4 Kapacitet för samplanering

Att bygga kapacitet för ett fungerande samarbete kräver, som tidigare beskrivits, inte bara tid, pengar och kompetens – det handlar också om motivation, tillit och en kultur av god anda. Vissa samebyar ser samplaneringsprocessen som en naturlig del av renskötseln, medan andra upplever den som tidskrävande och att den konkurrerar med renskötseln. Skogsbrukets representanter ser i allmänhet processen som en tidskrävande, men nödvändig del av det ordinarie arbetet. Det finns önskemål om utbildningsinsatser kopplat till renskötselns landskapsperspektiv, renanpassad skogsskötsel, möteskultur och FPIC.

Frågan om samebyarna borde få ekonomisk ersättning för att samplanera är omdiskuterad. Vissa samebyrepresentanter ser det som en nödvändighet om de ska kunna delta i samplaneringsprocesser, medan andra anser att en ersättning skulle kunna skapa beroendeförhållanden som försvårar möjligheterna till fritt samtycke. Det finns förslag från samebyar om att anställa eller upphandla fristående resurspersoner med kunskap om både renskötsel och skogsbruk, som kan ge samebyn avlastning. I det fallet finns en oro från skogsbruket om att konsultmedverkan kan försvåra möjligheterna att skapa långsiktiga tillitsfulla relationer mellan skogsbrukaren och samebyn och försämra möjligheterna att bygga upp gemensam kunskap om landskapet.

Förslag till parterna:

- Konkretisera och kom överens om vad god anda innebär i varje samplaneringsrelation. Överenskommelsen bör dokumenteras och följas upp regelbundet för att bidra till att en robust samarbetskultur utvecklas och bibehålls.
- Se över möjligheterna att samebyarna tillförs resurser för samplanering för att kunna delta i samplaneringen på mer lika villkor än idag. Det skulle eventuellt kunna ske genom ekonomisk ersättning och/eller annat stöd, kanske via en fond som skogsbruket finansierar.
- Säkerställ att de som är berörda av samplaneringsprocessen har rätt kompetens när det gäller:
 1. Landskapsperspektiv ur renskötselns perspektiv.
 2. Renanpassad skogsskötsel.
 3. Möteskultur och samtalsteknik i samplaneringen.
 4. Innebörden av FPIC.

5.5 Landskapsperspektivet

Ett fungerande landskapsperspektiv i samplaneringen förutsätter att parterna har god förståelse för varandras verksamheter. Renskötseln utgår från helheter som omfattar stora arealer, mosaiker av olika skogstyper, fungerande flyttleder och tillgång till lavrika vinterbetesområden. Skogsbruket planerar sina åtgärder med utgångspunkt från avdelningar i

skogen, där varje avdelning har ett enhetligt åtgärdsbehov.

Skogsbrukets företrädare efterfrågar tydligare definitioner i skogsbruksstandarden av vad landskapsperspektivet innebär. Samtidigt finns goda exempel på att kontinuerlig dialog och tid tillsammans kan skapa samsyn kring vad som är viktigt i landskapet. Sveaskogs röjningsstrategi och branschens eventuellt kommande målbilder för renanpassad skogsskötsel lyfts fram som exempel på hjälpsamma verktyg för att hitta sätt att samplanera ur landskapsperspektiv. De lyfts också fram som exempel på hur man kan göra det lättare för samebyarna att kunna förutse vilka hänsyn skogsbrukaren kommer att ta – något som i sin tur skulle kunna avlasta samplaneringsdialogen.

Skogsbruket har svårt att skaffa sig överblick över landskapet som helhet, vilket försämrar möjligheterna att planera skogsbruksåtgärder ur ett landskapsperspektiv. Samebyar har i allmänhet bättre överblick eftersom de rör sig i stora delar av landskapet och dessutom kan se i samplanering, se vilka åtgärder som planeras på angränsande marker (andra certifierade skogsföretag).

Flera samebyar menar att skogsbruket inte tar ansvar för de kumulativa effekterna av skogsbruk över tid. Kritiken återkommer i en rapport från ASI¹ (ASI 2025) som har fokus på hur principen om FPIC har implementerats genom samplaneringsprocessen och hur detta påverkar samspelet mellan certifierade skogsägare och samebyar. Rapportförfattarna menar att dagens samplanering har ett alltför snävt tids- och åtgärdsfokus – ofta begränsat till åtgärder under de kommande 5–7 åren, vilket inte fångar de kumulativa effekterna av hur tidigare skogsbruksåtgärder har påverkat renskötselns förutsättningar. Ett av rapportens centrala förbättringsförslag är att införa ett tidigt steg i samplaneringsprocessen för att fånga de kumulativa effekterna av skogsbruk som påverkar renskötseln, så kallad *Indigenous-Led Participatory Cumulative Impact Assessment (IPCIA)*. På svenska har detta översatts till *Urfolksledd deltagande och kumulativ konsekvensbedömning* (Blom 2023). Metoden innebär bland annat att samebyn och skogsbrukaren gemensamt bedömer effekterna av tidigare, nuvarande och planerad markanvändning. Detta skulle, enligt författarna, möjliggöra ett mer långsiktigt, rättighetsbaserat och landskapsinformerat samarbete mellan samebyar och certifierade skogsbolag. Det är möjligt att den operativa samplaneringsdialogen skulle kunna avlastas om samebyarna den vägen kunde kanalisera och få gehör för sina strategiska och strukturella behov i områden som är viktiga för renskötseln.

¹ ASI är ett globalt, oberoende ackrediterings- och tillsynsorgan som granskar certifieringssystem inom miljö och hållbarhet. Huvuduppgiften är att säkerställa att certifieringar sker trovärdigt och i enlighet med gällande standarder. ASI ackrediterar certifieringsorgan och övervakar deras arbete genom dokumentgranskningar, fältbesök och hantering av klagomål – till exempel vid konflikter mellan FSC-certifierade skogsbolag och samebyar. ASI grundades av FSC 2006 och verkar idag som ett självständigt bolag med huvudkontor i Bonn med global räckvidd.

Både samebyar och skogsbruk ser ett värde i bättre informationsdelning. Skogsbruket önskar bland annat uppdaterade renbruksplaner, GIS-data över kärnområden och lavkartor. Samebyar lyfter fram att resurser, kapacitet och motivation ofta saknas för att hålla renbruksplanerna uppdaterade och det finns också en oro för att digital information om renskötselns viktiga områden kan hamna i fel händer. Att landskapet förändras och renskötseln behöver förhålla sig dynamiskt till detta, ligger också många gånger i vägen för att samebyarna ska vilja dela digital information om viktiga områden. Bristen på digital dokumentation riskerar samtidigt att göra samplaneringen sårbar, inte minst då personalomsättningen i skogsbruket är stor.

Forskarna Löf et al. (2015) har undersökt hur renbruksplanen fungerar som verktyg för att undvika konflikt mellan skogsbruk och samebyar. De har utgått från ett kritisk policysanalys- och miljöretvisesperspektiv och kommit fram till att renbruksplanen förstärker ojämlikheter genom att lägga ett större ansvar på samebyarna samtidigt som renbruksplanen främst gynnar skogsbrukets planering. Forskarna menar att strukturella orättvisor snarare reproduceras än motverkas när renbruksplanen används för detta syfte.

Samplanering.se är en värdefull plattform med potential att utvecklas, säger flera intervjuade representanter för bägge parter.

Förslag till FSC Sverige:

- Överväg att införa Indigenous-Led Participatory Cumulative Impact Assessment (IPCIA) som ett sätt att ge samebyarna möjlighet att framföra strategiska behov, få gehör för strukturell påverkan på betesområden och fatta informerade beslut i enlighet med FPIC-principen.
- Säkerställ att certifikatsinnehavare har uppföljningsrutiner som visar att överenskomna hänsynsåtgärder genomförts.

Förslag till aktörerna:

- Utforska om samplanering.se skulle kunna ge skogsbruket en bättre bild av vad som händer i landskapet än idag. Skulle skogsbruket kunna se samma vy som samebyarna, dvs också skogsbruksåtgärder som planeras av andra certifierade skogsföretag, eller skulle det vara i strid med konkurrenslagstiftningen?
- Öka samebyarnas möjlighet att förutse vilka hänsyn ett certifierat skogsföretag kommer att ta till renskötselns behov genom att tydliggöra detta i skogsbrukarens policy, skötselstrategier och liknande. Stötta utvecklingen av branschgemensamma målbilder för renanpassad skogsskötsel.
- Om intresse och kapacitet finns hos samebyarna – skapa en användargrupp för samplanering.se där samebyarna är representerade och kan bidra med sitt användarperspektiv till utvecklingen av systemet.

5.6 Processledning och granskning

När processledning och granskning initieras beror det på att parterna inte kommer vidare i samplaneringsprocessen på egen hand. En vanlig orsak tycks vara att parterna har olika förväntningar på vad samplaneringsprocessen ska leda till. Skogsbrukarens mål är att med hjälp av samplaneringsprocessen få samtycke för att genomföra planerade skogsbruksåtgärder i landskapet. En del samebyar tenderar i att använda samplaneringsprocessen för att driva mer principiella frågor, som exempelvis generellt lägre avverkningstakt och minskad contortaanvändning. En annan orsak till att processledning och granskning initieras kan vara att skogsbrukaren anser att samplaneringsdialogen inte fungerar tillfredsställande och att samplaneringen tar för lång tid. Det kan i sin tur ha många olika orsaker, men ibland beror det på så stor oenighet i sakfrågorna att positionerna blir låsta och processen stannar av – det saknas incitament för samebyn att fortsätta dialogen.

Utvärderingen visar att processledning kan leda till ökad förståelse mellan parterna. I många fall upplever parterna emellertid att processledning är mer av ett formellt steg man bör ta för att sedan kunna gå vidare till granskning.

Idag ligger fokus i processledningen på att få parterna att förstå hur man gör för att samtal ska bli konstruktiva. Flera från skogsbruket vill att processledningen ska vara tydligare kopplad till FSC-standardens krav, eftersom man menar att det finns behov av en tydlig teknisk process att falla tillbaka på när goda relationer inte räcker. Flera intervjupersoner från båda parter säger också att processledning och granskning skulle vinna på att skogsbruksstandarden blev tydligare, dvs. mindre tolkningsbar.

Det finns önskemål om att processledaren ska vara ännu mer aktiv i att hjälpa parterna hitta lösningar genom att hjälpa dem att vrida och vända på sakfrågorna. Processledaren skulle också kunna tydliggöra vilka förväntningar som ställs på respektive part utifrån skogsbruksstandarden, tycker några.

Frågan är vilken roll processledaren egentligen bör ha. Idag är fokus inte att processledaren ska vara expert på standarden utan på att hjälpa parterna föra konstruktiva samtal så att de själva kan ta hand om sina sakfrågor. Kanske behöver processledningen se lite olika ut beroende på vad som är problemet för parterna. Om det inte redan finns ett gott samtalsklimat behöver processledaren förstås bidra till att parterna får bättre förutsättningar för dialog. Om dialogen fungerar och det finns lösningar i sakfrågan, kan processledaren kanske behöva ta en annan roll som är mer inriktad på facilitering i just denna sakfråga. En sådan roll behöver inte innebära att processledaren behöver vara expert på skogsbruksstandarden. Den behöver inte heller innebära att processledaren föreslår lösningar för parterna, som i föregående standard. Processledaren kan däremot hjälpa parterna att vrida och vända på sakfrågan och tillsammans förstå vad standarden innebär.

En annan fråga är när processledningen ska komma in. Det blir svårare för processledaren att göra nytta om det redan finns en konflikt mellan parterna, dvs om parterna är frustrerade och det präglar kommunikationen. Ju längre tiden går, desto större är risken att den goda viljan förbrukas och kanske skulle processledningen kunna aktiveras mer proaktivt. Vad skulle till exempel hända om processledning nyttjades i början av en ny samplaneringsrelation för att ge parterna stöd i att komma överens om spelregler, lära känna varandra och planera arbetet?

Det är inte helt enkelt att dra slutsatser om hur väl granskningskommitténs arbete fungerar. Från parternas sida finns önskemål både om en tydligare skogsbruksstandard och att granskningskommittén ska göra modigare tolkningar av densamma. Detta samtidigt som skogsbruksstandarden behöver vara så flexibel att man i varje samplaneringsrelation kan hitta arbetssätt som fungerar utifrån lokala förhållanden. Frågan är hur tydlig en skogsbruksstandard kan bli? Även lagar behöver tolkas och tolkas olika. Kanske är det en utopi att tro att skogsbruksstandarden ska kunna läsas på samma sätt av alla, särskilt när det kommer till samplaneringen som inte är lika mätbar som andra delar av skogsbruksstandarden. Mer om standardens tydlighet i kapitel 5.2.

Det finns kritik från skogsbruket mot vissa av granskningskommitténs rekommendationer till parterna i samband med granskningsbeslutet. Det är viktigt att granskningskommittén inte går utanför sitt mandat och kanske behöver kommitténs roll tydliggöras i det avseendet.

Förslag till FSC Sverige:

- Fundera över processledningens framtida roll:
 - Ska den fortsätta i sin nuvarande form? Om ja, ska processledningen fokusera på hur man genomför goda samtal eller gå mot att vara faciliterande i sakfrågorna?
 - Tydliggör syftet med protokollen från processledningen och säkerställ att de upplevs som legitima av parterna om de fortsättningsvis ska utgöra en del av underlaget för granskning.
- Fundera över granskningens framtida roll:
 - Se över vad som ligger inom granskningskommitténs roll när det kommer till att lämna rekommendationer till parterna i samband med granskningsbeslut.

Förslag till aktörer:

- Försök lösa ut principiella frågor som annars riskerar att försvåra den lokala samplaneringsdialogen och leda fram till processledning/granskning. Lyft gärna principiella frågor till en mer central nivå. Ett sätt kan vara att tillämpa Indigenous-Led Participatory Cumulative Impact Assessment (IPCIA), som tas upp mer utförligt i kapitel 5.5
- Fundera över om processledning kan användas förebyggande i inledningen av en samplaneringsprocess för att tydliggöra förväntningar, komma överens om spelregler, arbetssätt och definiera vad parterna menar med ett landskapsperspektiv?

- Överväg att be processledarna genomföra ett kort möte med parterna en tid efter processledningen för att följa upp att det parterna kom överens under processledningen genomförs.
- Se det som en möjlighet att vid konflikt byta ut de individer som företräder parterna i samplaneringsprocessen.

5.7 Identifiering av områden med hävdvunnen renskötsel

Certifikatsinnehavare upplever oklarheter kring begreppet ”hävdvunnen renskötsel” och tycker att det saknas gemensamma verktyg och kriterier för att identifiera dessa områden. Det upplevs göra det svårt att hantera frågan rättssäkert och transparent. Parterna söker pragmatiska lösningar, men skillnaden mellan juridiska tolkningar och praktiska behov skapar utmaningar i relationen.

Förslag till FSC Sverige:

- Begreppet ”hävdvunnen renskötsel” bör definieras tydligare av FSC Sverige.

5.8 Samplaneringen i förhållande till FPIC

Den svenska skogsbruksstandarden implementerar FPIC genom samplaneringsprocessen. Standardens riktlinjer ger goda formella förutsättningar för ett på förhand informerat samtycke. I praktiken finns dock vissa begränsningar, till exempel att samebyarnas deltagande ofta sker utan ersättning, vilket skapar ojämlika förutsättningar mellan parterna. Standardens klargör heller inte om eller hur samebyn kan återkalla tidigare lämnat samtycke. Det är också otydligt i vilken utsträckning samebyarna kan neka samtycke. Vid intervju med en av ledamöterna i granskningskommittén framkom kritik mot att bedömningen om huruvida renskötsel omöjliggörs ska göras på nivån ”hela samebyn”. Personen menar att detta lägger en betydande bevisbörda på samebyn. Samma kritik återkommer i ASI:s rapport. Författarna tolkar det som att samebyn måste visa en ”substantiellt negativ påverkan i hela landskapet”, vilket i de största samebyarna kan omfatta områden på upp till två miljoner hektar. ASI anser att kravet innebär en oproportionerlig bevisbörda som i praktiken gör det mycket svårt för samebyar att utöva rätten att neka samtycke. Författarna menar att begreppet ”omöjliggörande av renskötsel” i den svenska skogsbruksstandarden inte ger någon vägledning kring hur stor negativ påverkan som krävs för att samebyn ska kunna neka samtycke. ASI jämför med den finska och norska skogsbruksstandarden där man använder mindre enheter som ”grazing tracts” eller ”sub-units” som bedömningsgrund för påverkan, vilket författarna menar upplevs som mer proportionerligt och relevant för faktisk påverkan på renskötseln.

Värda att notera är också de slutsatser som dras av Teitelbaum et al (2021) om hur en internationell norm som FPIC formas om i mötet med nationella institutioner, aktörer och politiska sammanhang.

Förslag till FSC Sverige:

- Tydliggör i skogsbruksstandarden under vilka omständigheter en sameby kan återkalla sitt samtycke. Utgå från FSC Internationals guidelines² för implementering av FPIC.
- Överväg att använda mer proportionerliga bedömningsgrunder för skogsbruksåtgärders påverkan på renskötseln, till exempel "betesmarker" i stället för "hela samebyns område".

² När samtycke beviljas och dokumenteras i ett samtyckesavtal (bindande avtal) som visar god tro, och en kulturellt lämplig samrådsprocess har antagits för att erhålla beslutet, kan det inte dras tillbaka godtyckligt. Om det däremot föreslås förändringar av förvaltningsaktiviteter som redan omfattas av ett avtal, eller om ny information blir tillgänglig, kan den berörda rättighetsinnehavaren ompröva sitt beslut att bevilja eller hålla tillbaka samtycke. (FSC 2021)

6. REFERENSER

ASI Integrity Services Unit (2025). Sweden: Sámi Reindeer Herding Investigation – Public Version (12 February 2025). Bonn: Assurance Services International. Tillgänglig på: https://se.fsc.org/sites/default/files/2025-05/PUBLIC%20Version_%20Sami%20Reindeer%20Herding%20Investigation_12Feb2025.pdf [Hämtad 15 maj 2025].

Blom, A. (2023). Urfolksledd deltagande och kumulativ konsekvensbedömning (IPCIA): Vägledningsdokument. Protect Sápmi / Aluminium Stewardship Initiative. Tillgänglig på: <https://aluminium-stewardship.org/wp-content/uploads/2023/04/IPCIA-Documents-25.4.23-TM-update-redux.pdf> [Hämtad 25 september 2025].

Carlson, H., Jordan, T. & Olheim, A. (2019). Att bygga en robust samarbetskultur: förebygga konflikter i arbetslivet. Malmö: Gleerups Utbildning.

Forest Stewardship Council (FSC) (2021). Guidelines for the Implementation of the Right to Free, Prior and Informed Consent (FPIC) – FSC-GUI-30-003 V2-0 EN. Bonn: FSC International. Tillgänglig på: <https://connect.fsc.org/document-centre> [Hämtad 15 maj 2025].

Forest Stewardship Council (FSC) (2023a). Principer och kriterier för skogsbruk (P&C) (FSC-STD-01-001 V5-3). Bonn: FSC International. Tillgänglig på: <https://connect.fsc.org/document-centre> [Hämtad 15 maj 2025].

Forest Stewardship Council (FSC) (2023b). International Generic Indicators (IGI) (FSC-STD-60-004 V2-1). Bonn: FSC International. Tillgänglig på: <https://connect.fsc.org/document-centre> [Hämtad 15 maj 2025].

FSC Sverige (2010). FSC:s svenska skogsbruksstandard – FSC-STD-SWE-02-02-2010 SW. Bonn: Forest Stewardship Council A.C.

FSC Sverige (2020). FSC-standard för skogsbruk i Sverige – FSC-STD-SWE-03-2019. Bonn: Forest Stewardship Council. Tillgänglig på: <https://se.fsc.org/se-sv/regler/skogsbruksstandard> [Hämtad 15 maj 2025].

FSC Sverige (2022). Uppdragsbeskrivning tvistlösningskommitté. Tillgänglig på: <https://se.fsc.org/se-sv/media/uppdagsbeskrivning-tvistelosningskommitte> [Hämtad 15 maj 2025].

FSC Sverige (2024). Rekommendation om samplanering (uppdaterad 2024-10-31). [PDF]. Tillgänglig på: https://se.fsc.org/sites/default/files/2024-11/REKOMMENDATION_OM_SAMPLANERING_220128_uppdaterad_20241031%20.pdf [Hämtad 15 maj 2025].

FSC Sverige (2025). Checklista – samplanering inom FSC Sverige. Uppsala: FSC Sverige. Tillgänglig på: <https://se.fsc.org/se-sv/media/checklista-samplanering-inom-fsc-sverige> [Hämtad 11 november 2025].

ILO (1989). Convention No. 169 concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries. Geneva: International Labour Organization.

Jordan, T. (2011). Skillful engagement with wicked issues: A framework for analysing the meaning-making structures of societal change agents. *Integral Review*, 7(2), 47–91. Tillgänglig på: <https://www.integral-review.org/documents/Jordan%2C%20Skillful%20Engagement%20Wicked%20Issues%2C%20Vol.%207%2C%20No.%202.pdf> [Hämtad 15 maj 2025].

Lantbruksstyrelsen (1978). Renskötelsns intresseområden. Statens Planverks rapport 44:5.

Löf, A., Kløcker Larsen, R. & Fahlin, F. (2025). Can Conflict Be Planned Away? A Critical Assessment of Participatory Land Use Planning in Swedish Forest Governance. *Arctic Review on Law and Politics*, 16, 31–57. <https://doi.org/10.23865/arctic.v16.6298> [Hämtad 15 maj 2025].

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR) (2024). Consultation and Free, Prior and Informed Consent (FPIC). Geneva: OHCHR. Tillgänglig på: <https://www.ohchr.org/en/indigenous-peoples/consultation-and-free-prior-and-informed-consent-fpic> [Hämtad 15 maj 2025].

Skogsstyrelsen (2011). Skogsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd till skogsvårdslagen (SKSFS 2011:7). Jönköping: Skogsstyrelsen. Tillgänglig på: <https://www.skogsstyrelsen.se/lag-och-tillsyn/forfattningar/> [Hämtad 15 maj 2025].

Svensk författningssamling (SFS) (1979:429). Skogsvårdslag. Stockholm: Regeringskansliet. Tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skogsvardslag-1979429_sfs-1979-429 [Hämtad 15 maj 2025].

Svenska Cellulosa Aktiebolaget (SCA) (2025). SCA skjuter upp pausen av FSC Forest Management-certifieringen i Sverige. Tillgänglig på: <https://www.sca.com/sv/media/nyheter/2025/sca-skjuter-upp-pausen-av-fsc-forest-management-certifieringen-i-sverige/> [Hämtad 15 november 2025].

Sverige (1971). Rennäringslagen (1971:437). Stockholm: Justitiedepartementet. Tillgänglig på: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/rennaringslag-1971437_sfs-1971-437 [Hämtad 15 maj 2025].

Teitelbaum, S., Tysiachniouk, M., McDermott, C. & Elbakidze, M. (2021). Articulating FPIC through transnational sustainability standards: A comparative analysis of Forest Stewardship Council's standard development processes ... *Land Use Policy*, 109, 105631. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2021.105631>

United Nations (2007). United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. New York: United Nations. Tillgänglig på: <https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/declaration-on-the-rights-of-indigenous-peoples.html> [Hämtad 15 maj 2025].

Wendelheim, A. & Rodell Lundgren, K. (2021). Öppenhet och tillitsspiralen: utveckling på riktigt. Stockholm: Ekerlids förlag.

FSC Sverige

S:t Olofsgatan 18
753 11 Uppsala
Sverige

Telefon: +46 -(0)18 14 15 26

E-post: kontakt@se.fsc.org

Följ oss på LinkedIn

